

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Spolupráce NZDM a výchovných ústavů

Projekt “Spolupráce NZDM a výchovných ústavů”, reg. č.: CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003828 je finančně podpořen ze zdrojů Evropského sociálního fondu EU, z rozpočtu ČR v rámci Operačního programu zaměstnanost.

Úvod

Metodický materiál, který právě čtete, vznikl jako výstup projektu „Spolupráce NZDM a VÚ“, který realizovala nezisková organizace Ratolest Brno v období červenec 2017 až červen 2019. Projekt vznikl jako reakce na práci s klienty po ochranné nebo ústavní výchově ve výchovných ústavech (dále VÚ). Mladí lidé, zejména ti, kteří se vracejí zpátky do rodin, čelí mnohým problémům, jako jsou – ztráta bydlení, hledání práce, neukončené střední vzdělání, dluhy a konflikty v rodině. Víme, že sociální služba Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) umí pracovat s těmito tématy, a zároveň je určena právě pro mladé lidi, kteří potřebují podporu i dlouhodobějšího rázu. Vnímáme ji jako důležitou součást sítě sociálních a podpůrných služeb pro lidi po opuštění výchovných ústavů. Zároveň víme, že výchovné ústavy mají o NZDM malé nebo žádné povědomí, a proto o jejich nabídce mladé lidi neinformují. Cílem projektu je zajistit fungující návaznou síť služeb, která bude mladé lidi po opuštění ústavní výchovy podporovat v úspěšném začlenění do společnosti.

Projekt byl pilotní a v rámci jeho aktivit docházelo k formálnímu i neformálnímu setkávání pracovníků NZDM a VÚ na kulatých stolech, výjezdech do zahraničí za dobrou praxí a pracovních skupinách při tvorbě metodiky.

Dílčí cíle projektu a jejich naplnění:

1. Pilotně navázat, vyjednat a realizovat spolupráci NZDM a VÚ. V rámci projektu proběhly kulaté stoly, supervize a metodická vedení mezi pracovníky VÚ a NZDM. Celkem se uskutečnilo 7 takových společných setkání, kterých

se účastnili zástupci VÚ a NZDM. Jejich cílem bylo reflektovat a zefektivnit spolupráci, pojmenovat možné překážky spolupráce a domluvit se na jejím dalším průběhu.

2. Koordinátor projektu poskytoval na vyžádání pracovníkům VÚ kontakt na NZDM v místě, kde se mladý člověk plánoval po návratu zdržovat. Pracovník VÚ mohl dané NZDM navštívit společně s klientem ještě před jeho odchodem z VÚ, nebo mu předat kontakt – například facebookový profil služby.
3. Aplikovat dobrou praxi ze zahraničí, a tím zefektivnit spolupráci NZDM a VÚ. Byly realizované 3 zahraniční cesty za dobrou praxi do Španělska, Rakouska a Finska. Každé cesty se účastnilo 5 pracovníků NZDM a jeden pracovník VÚ. V každé zemi byl pracovníkům představen systém péče o ohroženou mládež a to co nejkompexněji. Pracovníci navštívili instituce věnující se náhradní péči o mládež s výchovnými problémy, vězení pro mladistvé a zejména návazné služby pro mladé lidi, které byly inspirující právě tím, že v ČR nejsou zastoupené. Po absolvování všech tří zahraničních výjezdů přijela skupina 5 expertů z navštívených zahraničních organizací do ČR. V rámci své návštěvy viděli v praxi NZDM, dva výchovné ústavy, kurátora pro mládež, dům na půl cesty a pak své poznatky rozebírali na workshopu. Dotazovali se především na systém NNO v ČR a jejich financování, kompetence sociálních pracovníků a uplatňování práv dětí v praxi.
4. Obeznamit s dobrou praxí všechny NZDM a VÚ v ČR. Bude vytvořena volně dostupná metodika spolupráce. Obsahem metodiky budou ověřené návrhy spolupráce NZDM s VÚ, které budou použitelné v prostředí ČR.

Tento metodický materiál vznikl jako živý dokument, na jehož tvorbě se podíleli za NZDM pracovníci NK Likusák, NZDM Ponorka a NZDM Wellmez. Z výchovných ústavů to byli VÚ Moravský Krumlov, VÚ Velké Meziříčí, VÚ Višňové, VÚ Janštejn. Vzhledem k tomu, že metodika byla vytvářena kolektivem autorů, je každá její část psaná odlišným jazykem a stylem.

Metodika sestává ze 4 částí. V první kapitole naleznete faktické informace o fungování VÚ, v druhé kapitole zjistíte, jak fungují NZDM, třetí kapitola popisuje dobrou praxi ve spolupráci NZDM a VÚ. Důležitou součástí metodického materiálu je popis dobré praxe ze zahraničí - a to z Rakouska, Španělska a Finska. V závěru metodiky nabízíme přehledný adresář všech VÚ a NZDM v ČR.

Obsah

1.	Problematika ústavní výchovy	7
1.1	Náhradní výchova	7
1.2	Legislativní úprava pobytu dětí a mladých dospělých ve výchovném ústavu	8
1.2.1	Předběžné opatření	8
1.2.2	Ústavní výchova	9
1.2.3	Ochranná výchova	11
1.2.4	Smlouva o prodlouženém pobytu	12
1.3	Etopedická zařízení dle zákona č. 109/2002 Sb.	13
1.4	Klient VÚ	18
1.5	Práce s mladými lidmi ve výchovném ústavu	20
1.6	Útěk ze zařízení ústavní výchovy	23
1.7	Opatření ve výchově	25
1.8	Ukončování pobytu ve VÚ	27
1.9	Po ukončení ústavní výchovy	29
1.10	Kazuistika	30
1.11	Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení– příklad VÚ Velké Meziříčí	32
2.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	39
2.1	Charakteristika NZDM	39
2.2	Co je a co není NZDM	45
2.3	Klient NZDM	49
2.4	Kazuistiky klientů	55
2.5	Konkrétní práce s klientem po/při pobytu ve VÚ	60
2.6	NZDM a spolupráce s návaznými službami	68
2.7	On-line práce jako nová forma NZDM	72

3.	Výstupy projektu - dobrá praxe	75
3.1	Dobrá praxe z NZDM Wellmez (Velké Meziříčí)	75
3.2	Dobrá praxe z Ponorky - NZDM (Žďár nad Sázavou)	77
3.3	Dobrá praxe z NK Likusák (Brno)	80
3.4	Shrnutí dobré praxe	82
4.	Zprávy z výjezdů za dobrou praxí do zahraničí	85
4.1	Finsko a dobrá praxe	85
4.2	Rakousko a dobrá praxe	93
4.3	Španělsko (Katalánsko) a dobrá praxe	101
5.	Adresář NZDM a VÚ	113

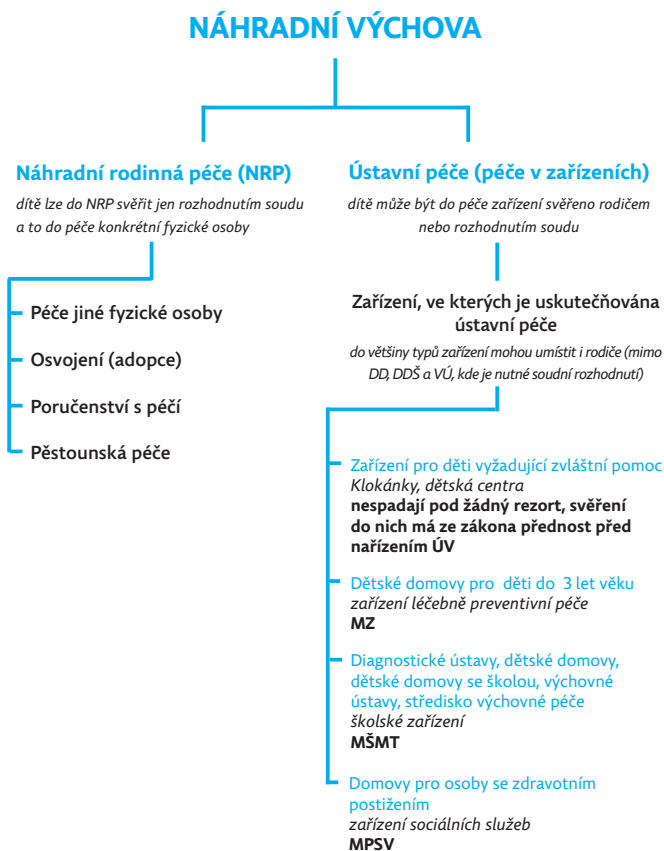

1. Problematika ústavní výchovy

1.1 Náhradní výchova

Na náhradní péči a výchově se podílí více resortů, každý z nich se zaměřuje na určitou skupinu osob.

Náhradní péče se dělí na náhradní rodinnou péči a ústavní péči. Ústavní péče je zastřešující název pro péči v různých zařízeních, nejedná se tedy pouze o pobyt ve výchovném ústavu.

1.2 Legislativní úprava pobytu dětí a mladých dospělých ve výchovném ústavu

Děti mohou být do etopedických zařízení umístěny soudním rozhodnutím, a to na základě předběžného opatření, ústavní výchovy a ochranné výchovy, také nazývaných „přeběžka“, „ústavka“ a „ochranka“. Nyní se tedy zaměříme právě na charakteristiku předběžného opatření, ústavní výchovy a ochranné výchovy dle příslušných zákonů v platném znění.

1.2.1 Předběžné opatření

Předběžné opatření v současné době legislativně upravuje **občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.** (od § 74) a **zákon o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb.** (od § 452).

Dle ustanovení občanského soudního řádu předseda senátu může nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. O návrhu na předběžné opatření rozhodne předseda senátu bezodkladně, není-li tu nebezpečí z prodlení, může předseda senátu o návrhu na předběžné opatření rozhodnout až do uplynutí 7 dnů poté, co byl podán.

V zákoně o zvláštních řízeních soudních je uvedeno, že pokud se nezletilé dítě ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.

K rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření je příslušný soud

na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD).

O návrhu na předběžné opatření soud **rozhodne bezodkladně**, nejpozději do 24 hodin od jeho podání. Rozhodnutí o předběžném opatření je vykonatelné vydáním a trvá po dobu 1 měsíce od jeho vykonatelnosti. Bylo-li před uplynutím doby zahájeno řízení ve věci samé, může soud předběžné opatření **na dobu nejvýše 1 měsíce** opakovaně prodloužit tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců od jeho vykonatelnosti. Poté lze dobu trvání předběžného opatření výjimečně prodloužit jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.

Rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí a opatrovník mohou kdykoli soudu navrhnout zrušení předběžného opatření. O takovém návrhu musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 7 dnů.

1.2.2 Ústavní výchova

Ústavní výchova je opatření nařizované soudem v občansko-právním řízení podle **občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.** (od § 971).

Ústavní výchova je opatření, které soud může nařídit, **jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny** do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, pokud předchozí opatření nevedla k nápravě.

- Mezi zařízení pro výkon ústavní výchovy patří zařízení v resortech:
- Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ) - dětské domovy pro děti do tří let

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT)
- diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) - domovy pro osoby se zdravotním postižením

Soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, konkretizuje zařízení, do kterého má být dítě umístěno, přičemž přihlíží k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí a dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy, rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Ústavní výchovu lze nařídit **nejdéle na dobu tří let**. Je možné ji prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají, a to opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let.

Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodlouží ústavní výchovu zruší, a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče. Soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči.

Z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti. Rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. v § 23 upřesňuje podmínky přeměny ochranné výchovy na ústavní výchovu.

1.2.3 Ochranná výchova

Ochranná výchova je druhem ochranných opatření, která mají účel preventivní, mají též kladně ovlivňovat duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého, ale také chránit společnost před pácháním provinění mladistvých. Lze ji uložit jen dle **zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) č. 218/2003 Sb.** (od § 22 a § 93).

Ochranná výchova může být uložena **mladistvému v trestním řízení a osobě mladší 15 let v občanskoprávním řízení**. Toto opatření má účel preventivní, má též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil.

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Ochranná výchova může být uložena též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.

Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.

Motivačně na mladistvé může působit možnost rozhodnutí soudu o přeměně ochranné výchovy na ústavní výchovu, nebo soud může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové zařízení, jestliže převýchova mladistvého pokroči-

la do té míry, že lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, ačkoli dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření.

Ochranná výchova bývá realizována v etopedických zařízeních MŠMT dle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, tedy ve výchovných ústavech k tomuto účelu určených.

Dopustí-li se jedinec závažného jednání, aby zmařil výkon nebo účel ochranné výchovy uložené soudem nebo jinak, zejména útekem z ústavu, pomocí při útěku, výkon takových rozhodnutí podstatně ztěžuje, může být obviněn dle § 337 odst. 1 písm. f trestního zákoníku z maření výkonu úředního rozhodnutí.

1.2.4 Smlouva o prodlouženém pobytu

Na základě ustanovení § 24 odst. 4 **zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**, může nezaopatřená osoba neboli „klient“ pobývat v zařízení i po dovršení zletilosti (tedy po ukončení ústavní či ochranné výchovy), pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, a to na základě žádosti tohoto mladého dospělého. Je zde uvedeno, že ředitel zařízení uzavře smlouvu o prodlouženém pobytu v zařízení, pokud nebude překročena výše povoleného počtu dětí uvedená ve školském rejstříku. Školské zařízení vytvoří zletilým nezaopatřeným osobám podmínky pro zdárné dokončení přípravy na budoucí povolání.

Školské zařízení tedy může poskytnout plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ÚV nebo OV, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let, podle smlouvy (smlouva o prodlouženém pobytu) uzavřené mezi zletilou nezaopatřenou osobou a školským zařízením nejpozději do 1 roku od ukončení ÚV nebo OV.

Smlouva o prodlouženém pobytu obsahuje tyto základní náležitosti:

- podmínky pobytu zletilé nezaopatřené osoby
- práva a povinnosti zletilé nezaopatřené osoby v době jeho pobytu
- povinnosti školského zařízení vůči zletilé nezaopatřené osobě; rozsah poskytování plného přímého zaopatření
- podmínky, za jakých lze od dohody odstoupit

Klienti tuto smlouvu v běžném hovorů nazývají **smlouvou o dobrovolném pobytu**.

1.3 Etapedická zařízení dle zákona č. 109/2002 Sb.

Realizace ústavní výchovy ve výchovném ústavu je legislativně ošetřena **zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů**.

STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (dále SVP) je odborné zařízení pro preventivně výchovnou péči. V ČR je v současné době 37 pracovišť SVP. Jsou obvykle zřizována MŠMT jako samostatná odd-

ělení diagnostických ústavů, eventuálně jiných škol a školských zařízení. Střediska existují ve formě:

- ambulantní
- celodenní
- internátní, a to nejdéle po dobu 8 týdnů, nebo
- terénní, zejména v rodinném nebo školním prostředí klienta

Střediska výchovné péče jsou již plně integrována ve školském poradenském systému pro děti s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji. Využívat je mohou případně i zletilé osoby do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let. SVP jsou často jednou z posledních příležitostí, která může být nápomocna k zastavení sociálně narušeného vývoje dítěte. Střediska jsou tedy jednou z forem pomoci dětem, žákům a studentům, jejich rodinám, školám a školským zařízením. Nenahrazují jiná školská výchovná a poradenská pracoviště, ale naopak jejich služby doplňují, a zároveň s dalšími zařízeními preventivně výchovné, poradenské a terapeutické péče většiny resortů spolupracují.

SVP nezabezpečují péči o klienty s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou.

Výkon ústavní nebo ochranné výchovy probíhá v rámci resortu MŠMT v těchto zařízeních:

DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV - odborné pracoviště, jehož hlavním posláním je odborné vyšetření dětí po stránce zdravotní, psychologické, pedagogické a sociální. Diagnostický ústav plní funkce diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické, organizační, metodické a koncepční. Na základě těchto funkcí pak vytváří komplex-

ní diagnostiku dítěte, které je přijímáno na základě rozhodnutí o předběžném opatření, rozsudku o nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. Dle výsledků komplexní diagnostiky pak následně vybírá dítěti vhodné zařízení.

Diagnostický ústav má ministerstvem (MŠMT) určenou oblast svého územního působení. Pobyt v tomto zařízení trvá většinou 8 týdnů. Diagnostický ústav rovněž poskytuje péči i dětem zadržným na útěku, a to na dobu nezbytně nutnou, nejvíce však po dobu 2 pracovních dnů.

DĚTSKÝ DOMOV - hlavní náplní těchto zařízení je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školském zařízení mimo dětský domov, školy nejsou tedy jeho součástí. Do dětského domova jsou umísťovány zpravidla děti, které pocházejí z nefunkčních rodin, rodiče jsou drogově závislí, alkoholici apod., nebo děti osiřelé. Život v dětském domově se má, pokud možno, co nejvíce podobat životu v rodině.

Mohou sem být umísťovány děti ve věku od 3 do 18 let, děti jsou v dětském domově až do doby ukončení přípravy na své budoucí povolání, maximálně však do 26 let. Rovněž je možné umístit do dětského domova nezletilé matky s jejich dětmi. Sourozenci se umísťují nejčastěji do jedné rodinné skupiny. Dětský domov má nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, přičemž každou rodinnou skupinu tvoří 6-8 dětí různého věku a pohlaví.

Úkolem dětských domovů je zajištění všestranné výchovné, sociální a materiální péče dětem a mladistvým postrádajícím z nerůznějších příčin vlastní pozitivní rodinné prostředí.

DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU (dále jen DDŠ) - zajišťuje péči

o dítě, kteří mají diagnostikovány závažné poruchy chování nebo kteří pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. I do tohoto zařízení je možno umístit nezletilé matky, které mají nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochrannou výchovu spolu s jejich dětmi, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí DDŠ. Vzdělání se uskutečňuje v příslušném typu školy, která je součástí zařízení.

DDŠ lze zřizovat odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou či odděleně pro nezletilé matky, nebo se v nich zřizují rodinné skupiny dle těchto kategorií. Do DDŠ bývají umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi je rodinná skupina mající nejméně 5 a nejvíce 8 dětí.

V případech, kdy se dítě po ukončení povinné školní docházky nemůže pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení či neuzavřeli pracovněprávní vztah, je soudně přeřazen do výchovného ústavu.

VÝCHOVNÝ ÚSTAV – v tomto ústavním zařízení je poskytována odborná péče dětem se závažnými poruchami chování po ukončení povinné školní docházky, u nichž byla nařízena ústavní či uložena ochranná výchova.

Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti

- s nařízenou ústavní výchovou
- s uloženou ochrannou výchovou
- které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti
- které vyžadují výchovně léčebnou péči

Popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny.

Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě bez dokončené

povinné školní docházky, pokud je starší 12 let, má uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou.

Výchovný ústav je státní zařízení, přímo řízené MŠMT. Děti jsou do výchovného ústavu umísťovány z diagnostického ústavu, dětského domova se školou, ale také přímo z rodiny. V současné době o umístění do zařízení rozhoduje soud nařízením ústavní výchovy, uložením ochranné výchovy nebo předběžným opatřením.

Základ činnosti tvoří příprava na budoucí povolání. Přípravu na povolání mají zajištěnou jednotlivé ústavy podle možností dětí konkrétního ústavu, zpravidla v praktických školách, v učebních oborech, které jsou součástí zařízení, ale dítě může navštěvovat i školy v okolí VÚ. V některých VÚ jsou také zřizovány rekvalifikační kurzy.

V zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte může být v zařízení zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16 let podle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem zařízení.

Po celou dobu setrvání dítěte ve výchovném ústavu sleduje OSPOD jeho vývoj a pracuje na odstranění příčin, které vedly k nařízení ústavní výchovy. Kurátor pro děti a mládež dítě ve výchovném ústavu navštěvuje minimálně 1x za 3 měsíce, úzce také spolupracuje s rodiči.

Případné **přemístění dítěte** do jiného školského zařízení je konzultováno s příslušnými pracovníky OSPOD, s osobami odpovědnými za výchovu a samozřejmě je hlavně řešeno i s dítětem. Přemístit dítě s nařízenou ústavní výchovou lze jen na

základě rozhodnutí soudu, u dětí s uloženou ochrannou výchovou může o přemístění do jiného školského zařízení rozhodovat diagnostický ústav na základě vlastního podnětu nebo odůvodněné písemné žádosti VÚ, DDS, zákonných zástupců dítěte, dítěte nebo OSPOD.

Počet jednotlivých pracovišť ústavní výchovy v ČR v roce 2015:

Dětský domov	144
Dětský domov se školou	29
Výchovný ústav	28
Diagnostický ústav	13

V současné době probíhají odborné diskuze o potřebě novelizace zákona č. 109/2002 Sb., jelikož některé jeho části jsou zastaralé a v dnešní době nepoužitelné. Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. odebral řadu kompetencí zejména diagnostickým ústavům, změnil se tím i systém umístování a přemístování dětí v rámci sítě, nicméně od roku 2012 žádné změny ani aktualizace v zákoně o ústavní a ochranné výchově zveřejněny nebyly.

1.4 Klient VÚ

Klientům s poruchami chování se na úrovni poradenství nebo ústavní péče věnují různé instituce v resortu několika ministerstev:

- školství, mládeže a tělovýchovy
- spravedlnosti
- zdravotnictví
- práce a sociálních věcí

Obraz typického klienta VÚ nejčastěji spadá do syndromu

poruch chování, které jsou charakterizovány jako opakující se a trvalé disociální, agresivní a vzdorovité chování. **Jde o extrémní formy chování, přičemž jsou narušena sociální očekávání související s věkem dítěte.** Příkladem může být lhaní, které má v předškolním věku často fantazijní charakter, ale v adolescenci může jít o vážné záměrné lži s cílem podvodu.

Důležitý je také časový faktor – symptomy musí být v chování přítomny delší časový úsek, zpravidla 6 měsíců. S poruchou chování se pojí i projevy v sociální a vztahové sféře, kde pozorujeme egoismus, nedůvěřivost, nedostatek pocitu viny, nepřítomnost empatie, důsledkem může být i neschopnost navázat přátelské vztahy. Typickými symptomy jsou agrese vůči lidem nebo zvířatům, šikanování, vydírání, bitky, krádeže s osobním střetem, násilné sexuální aktivity, destrukce majetku, zakládání ohně, lhaní, vloupání do bytů, domů, aut, lhaní kvůli výhodám, falšování, vážné porušování pravidel v rodině a ve škole spojené s úteký a záškoláctvím, nerespektování autorit, rizikové sexuální chování.

Diagnostická kategorie poruch chování se z psychiatrického hlediska často kombinuje s jinými chorobnými stavy, nejčastěji jsou to emoční dětské poruchy, mánie, deprese, schizofrenie, pervazivní vývojové poruchy, hyperkinetická porucha, závislost, poruchy příjmu potravy nebo suicidální tendence.

Rizikové faktory ovlivňující poruchy chování hrají velmi významnou roli i v životě klientů VÚ, kteří tuto diagnózu nemají stanovenou. Jde o genetické faktory, biologické (organické poškození a odchylky CNS) a environmentální, tedy vnější vlivy. V této kategorii nacházíme zejména socioekonomickou úroveň rodiny, disharmonické rodinné prostředí, antisociální a kriminální chování rodičů, jejich psychický stav, výchovný styl, trávení volného času a zájmy dítěte. Děti si přinášejí ze svého předchozího

života zátěže, a to ať ve spojení s dysfunkčním až patologickým sociálním prostředím, s neúspěchy ve škole nebo s osobními dispozicemi. U převážné části z nich se tyto zátěže promítají do různých forem a stupňů problémového chování. Dopadají do jejich emocionálních, sociálních a kognitivních funkcí a staví tak překážky na jejich cestě k dospělosti.

1.5 Práce s mladými lidmi ve výchovném ústavu

Podstatou práce s dětmi a mládeží s problémy a poruchami chování ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péčí není prioritně „péče“, ale **cílená intervence**, jejímž cílem je nastavení funkčního chování. Tyto děti a mládež přišly z prostředí, kde nedostali příležitost k učení se funkčnímu chování, proto je tedy specializovaná pedagogická intervenčně zaměřená práce po dobu jejich pobytu v ústavní výchově podmínkou efektivní práce s těmito dětmi.

Hlavním cílem v rámci realizace ústavní nebo ochranné výchovy je **návrat mladého člověka do běžného života a zvyšování jeho kompetencí potřebných k úspěšnému zvládnutí života mimo zařízení**. Tomuto cíli jsou přizpůsobovány činnosti, které jsou v rámci pobytu ve VÚ realizovány:

1. **Diagnostická činnost** – spočívající v komplexní diagnostice mladého člověka formou pedagogicko-psychologických činností. Diagnostiku zpracovává tým odborných pracovníků (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a další odborní pracovníci).
2. **Vzdělávací činnost** – povinnou součástí běžného dne je návštěva školy v rámci zařízení nebo běžné civilní školy v okolí. Mládež plní povinnou školní docházku

nebo pokračuje ve zvyšování své kvalifikace, aby zvýšila své šance na trhu práce. Odpoledne probíhá příprava na vyučování s vychovateli. Vzdělávání v mimoškolních i školních tématech je silně zastoupeno i průřezově v každodenním fungování v zařízení, kdy mládež spolu s pracovníky řeší běžné životní situace (placení dluhů, vypisování složenky, nákup, PC dovednosti aj.). Vzdělávací činnost realizují zejména učitelé.

3. **Výchovná činnost** – její těžiště je v odpolední režimové činnosti s vychovateli, kde při plánované nebo volné, skupinové nebo individuální aktivitě dochází k neustálé zpětnovazebné komunikaci, kdy mladý člověk dostává aktuální informace o vhodnosti svého chování a případně jeho důsledcích. Důležitou částí výchovy je společné trávení volného času a tvorba vztahů mezi klienty a pracovníky, ale i mezi mladými lidmi navzájem. Výchovné působení se projevuje i v nácviku samoobslužné činnosti (hygiena, úklid, jídlo aj.). Výchovnou činnost realizují zejména vychovatelé.
4. **Terapeutická činnost** – nabídka řešit svá osobní témata v individuální nebo skupinové terapii je ve výchovných ústavech stále častější. Dlouhodoběji využívané jsou různé pracovní nebo umělecké terapie. Realizují ji zejména psychologové a etopedi (speciální pedagogové). Velký terapeutický potenciál má ve VÚ rozhodně každý vztah s pracovníkem, který je danému klientovi blízký, a se kterým je schopen odžívat si v bezpečném prostředí svá osobní vztahová témata. Mimo jiné pracovníci VÚ realizují činnosti zaměřené na kontakt s rodinami klientů a s OSPOD. Tyto dvě instituce jsou významným pojítkem mladého člověka, se zmiño-

vaným běžným životem, v ideálním případě mladý člověk za spolupráce rodiny a OSPOD i během trvání ústavní nebo ochranné výchovy pravidelně navštěvuje domácnost a testuje si tam nově nabyté vědomosti a praktické dovednosti. To posléze může vést k návrhu na zrušení ústavní či ochranné výchovy.

Metody práce a řešená témata ve VÚ:

Je prakticky nemožné shrnout všechny využívané metody práce. Škála metod práce využívaných ve VÚ je široká a odvislá od pracovního zařazení, konkrétní činnosti. Nejčastěji využívanými metodami jsou:

- hodnocení (slovní, označení, sebereflexe aj.)
- výchovná opatření (odměna, trest, přirozený důsledek, domluvený následek aj.)
- vysvětlování, společné zažívání situací (příklad, modelování, provázení, dohled aj.)

Dospívající s pracovníky otevírají různá témata, která jsou pro ně významná. Tato témata jsou velmi individuální, nicméně lze je zobecnit do následujících oblastí:

1. sebepojetí, vztah k sobě, práce se sebou (s vlastním prožíváním a chováním)
2. vztahy a komunikace – partnerské, k autoritám atd.
3. zájmy, trávení volného času, zneužívání návykových látek, zdroje, silné stránky, směřování
4. finance, práce, bydlení

Součástí proaktivního řešení by mělo být zkoumání toho, proč se dítě nebo mladý člověk chová určitým způsobem, pochopení faktorů, které ovlivňují toto chování, a odhalení časných varovných

příznaků, které naznačují rozvoj patologického chování.

1.6 Útěk ze zařízení ústavní výchovy

Jak již bylo uvedeno, mladí lidé jsou do výchovného ústavu umístěny na základě soudního rozhodnutí. Je tedy logické, že i jejich pobyt mimo zařízení je upraven příslušnými právními normami.

V **zákoně č. 109/2002 Sb.** je právo mladého člověka opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem **vycházky**, pokud nedošlo k zákazu nebo omezení v rámci opatření ve výchově stanovených tímto zákonem. Mládež s uloženou ochrannou výchovou nemá automaticky na vycházku nárok, může jí být udělena opatřením ve výchově (kladné).

Dále **zákon č. 109/2002 Sb.** a **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí** upravuje pobyt dětí mimo ústav, tedy tzv. „**dovolenky**“ a přechodné ubytování mimo školské zařízení. Ředitel ústavního zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu OSPOD povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů, popřípadě u jiných fyzických osob. Další specifika tohoto úkonu jsou uvedena v § 30 zákona č. 359/1999 Sb.

Pokud se tedy mladý člověk nevrátí z vycházky či z dovolenky, případně uteče z areálu výchovného zařízení, je útěk bezprostředně po jeho zjištění nahlášen na Policii České republiky (dále PČR), která po něm vyhlásí celostátní pátrání. V evidenci zařízení je vedeno „na útěku“. Útěk je také telefonicky oznámen osobám odpovědným za výchovu a je informován i příslušný OSPOD. Za útěk se považuje každé vzdálení s úmyslem nevrátit se do zařízení. Může se také stát, že mladý člověk nedorazí na dovolenku k os-

obám odpovědným za výchovu, případně uteče z domu, a následně jeho útěk na PČR oznamuje např. rodič.

Návrat do zařízení

Mladý člověk se může z útěku vrátit do zařízení sám nebo se může přihlásit na PČR, případně je zadržen PČR. Praxe je taková, že příslušník PČR záhy informuje příslušné zařízení o zadržení mladého člověka a následně se s pracovníkem zařízení domluví, zda si ho pracovníci zařízení převezmou na služebně PČR v místě zadržení aneb ho příslušníci převezou do daného zařízení, případně dovezou na „záchytové pracoviště“ při nejbližším diagnostickém ústavu.

Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě z místa pobytu nebo přechodného ubytování. Diagnostický ústav bezodkladně oznámí přijetí dítěte příslušnému zařízení, které je povinno dítě převzít do 2 dnů od oznámení.

Po zadržení PČR a převozu do VÚ zaměstnanec zařízení provede potřebná hygienická a protiepidemická opatření a zajistí bezodkladnou zdravotní péči, vyžaduje-li to zdravotní stav. Sociální pracovník o jeho návratu z útěku informuje OSPOD, zákonné zástupce (osoby odpovědné za výchovu). Pedagogický pracovník převezme mladého člověka a následně se mu individuálně věnuje. Pedagogický pracovník, speciální pedagog či psycholog s ním provede pohovor, který zaznamená a zapracuje do programu osobního rozvoje dítěte. Ten je veden jednotlivě pro každé dítě, obsahuje cíle, pojmenování toho, na čem se bude pracovat, postup a vyhodnocení.

Po návratu může být mladému člověku dle zákona uloženo

opatření ve výchově, např. odnětí určité výhody, omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení, zákaz návštěv, zákaz účastnit se nějaké atraktivní činnosti nebo akce. V zákoně je uvedeno i opatření snížení kapesného, to už na základě stanoviska státního zastupitelství neplatí. Kapesné se však vyplácí za dny, kdy je mladý člověk přítomen v zařízení, pokud je např. na dovolené nebo na útěku, tak nemá za tu dobu na kapesné nárok.

Analyzují se příčiny útěku a dle zjištěných informací se volí následná výchovná opatření. Např. se zjišťuje, zda nebyla důvodem útěku šikana, nemoc apod. V takových případech pak není vhodné využívat opatření ve výchově dle § 21 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb.

1.7 Opatření ve výchově

Zákon č. 109/2002 Sb. uvádí opatření ve výchově (kladná i záporná), která je možno využívat v resocializačním procesu ústavní a ochranné výchovy.

Za prokázané porušení povinností vymezených tímto zákonem může být dítěti

- odňata udělená výhoda
- sníženo kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem
- s nařízenou ústavní výchovou omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem konkrétního zařízení
- odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce
- s nařízenou ústavní výchovou zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých

a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců

Tato opatření lze ukládat podmíněně se zkušební dobou až na 3 měsíce.

Za příkladné úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti

- prominuto předchozí opatření
- udělena věcná nebo finanční odměna
- zvýšeno kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem
- povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo příznána jiná osobní výhoda; dětem s uloženou ochrannou výchovou se mimořádné vycházky a návštěvy povolují pouze za podmínek stanovených zákonem

Dítěti s uloženou ochrannou výchovou může být dále v případě dobrých výsledků při plnění povinností

- povolena samostatná vycházka mimo zařízení na dobu nejvýše 12 hodin, lze-li mít důvodně za to, že tím nebude ohrožen účel výkonu ochranné výchovy
- povoleno přijetí návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí, není-li to v rozporu s účelem výkonu ochranné výchovy; v odůvodněném případě může být návštěva uskutečněna se zrakovou, případně i sluchovou kontrolou zaměstnancem zařízení

Opatření jsou zaznamenávána do osobního spisu dítěte. Organi-

zační podrobnosti upravuje vnitřní řád.

1.8 Ukončování pobytu ve VÚ

Možnosti ukončení ústavní výchovy:

Zákonnou normou je jasně stanoveno, že ředitel ukončí pobyt mladému člověku v zařízení:

1. jestliže soud zrušil ústavní nebo ochrannou výchovu
2. dosáhne-li zletilosti; pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání na vlastní žádost
3. dosáhne-li věku devatenácti let, byla-li mu prodloužena ústavní nebo ochranná výchova, pokud v zařízení nesetrvá do ukončení přípravy na povolání
4. jestliže rozhodnutí soudu o osvojení nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče nabylo právní moci
5. je po uplynutí doby trvání předběžného opatření nebo jeho zrušení soudem
6. jestliže dítě, které setrvává v zařízení na vlastní žádost, poruší podmínky smlouvy, popřípadě samo písemně požádá o ukončení pobytu

Šest měsíců před propuštěním řeší sociální pracovník VÚ ve spolupráci s kurátorem pro mládež otázky bydlení a zaměstnání mladého člověka po odchodu ze zařízení a informuje v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností (pracovníka OSPOD) o nadcházejícím propuštění mladého dospělého ze zařízení.

Dítě mladší 18 let je po ukončení jeho pobytu v zařízení předá-

no osobám odpovědným za výchovu nebo jiným osobám uvedeným v rozhodnutí soudu.

Postup při odchodu dětí z ústavní péče:

S dostatečným předstihem před propuštěním se sociální pracovník VÚ dohodne s osobami odpovědnými za výchovu, zda si jej v zařízení vyzvednou osobně, nebo může cestovat samo. Pokud klient nemá možnost návratu do rodiny po ukončení ÚV, spolupracuje sociální pracovník s kurátorem pro mládež na zajištění náhradního ubytování. Propuštění dítěte oznámí sociální pracovník do tří dnů příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, osobám odpovědným za výchovu a okresnímu soudu, který ústavní či ochrannou výchovu nařídil. Při odchodu obdrží od sociálního pracovníka na základě předávacího protokolu vysvědčení, občanský průkaz, průkaz pojištěnce zdravotní pojišťovny, rodný list, vkladní knížku, příp. zápočtový list aj. Pokud je v době ukončení ÚV na útěku a příslušné doklady si nevyzvedne osobně, zašle je sociální pracovník k rukám klienta do místa trvalého bydliště.

Dost často bývá svolávána **případová konference**, které se účastní mladý člověk, kurátor pro mládež, osoby odpovědné za výchovu, zástupci výchovného zařízení (např. sociální pracovník, ředitel, vedoucí vychovatel, kmenový vychovatel, speciální pedagog, psycholog, třídní učitel). Na případové konferenci jsou zvažovány všechny možnosti a vyhodnocena je ta možnost, která je neoptimálnější. Mezi nejčastější možnosti patří tyto:

- odchod zpět do rodiny
- setrvání v ústavní výchově na vlastní žádost za účelem dokončení profesní přípravy
- prodloužení ústavní výchovy za účelem dokončení profesní

přípravy

- odchod do azylového domu nebo do domu na půli cesty
- samostatné bydlení („městské“ či nájemní bydlení)

Během tzv. „výstupní fáze“ dochází k postupnému uzavírání terapeutického procesu v rámci výchovného zařízení s ohledem na individuální potřeby mladého člověka. Odborný tým společně s klientem mimo jiné vyhledává následné podpůrné programy a organizace, které mohou dětem v obtížných situacích dále pomáhat.

1.9 Po ukončení ústavní výchovy

S mladými dospělými je po ukončení ústavní výchovy udržován kontakt v případě, že jej sami vyhledají. Je tedy dobrovolný, založený na vztahu, který si vytvořil k některému pedagogickému pracovníkovi. Je mu poskytnuta poradenská pomoc při řešení tíživé životní situace, tato pomoc však není prozatím zákonem jasněji ukotvena. Kontakt se uskutečňuje nejčastěji přes sociální síť, telefonicky nebo návštěvou v případě, že mladý člověk bydlí v blízkosti zařízení. Posílení následné péče je nutné u mladých dospělých, kteří neodcházejí zpět do rodiny.

System nabízí následující opatření:

Příspěvek

Při odchodu z ústavní péče dostává mladý člověk věcný nebo peněžitý příspěvek až do výše 25 000 Kč.

Domy na půli cesty

Zázemí mladým dospělým po ukončení ústavní výchovy mohou poskytnout tzv. domy na půli cesty. Zde jsou mladí lidé, kteří vyšli z ústavní výchovy, pod dohledem sociálních pracovníků. Tato zařízení poskytují ubytování, zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů klientů. Domy na půli cesty jsou službou zpoplatněnou.

Podpůrné a doprovázející služby

Velkou pomocí jsou také nejrůznější neziskové organizace a sociální služby.

Mezi doprovázející služby patří např.:

- Poradenské centrum pro děti a mládež – sociální rehabilitace – Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s.
- Doprovázení – sociální rehabilitace Salesiánský klub mládeže, z. s. - Centrum Don Bosco

Záchytná síť pro mladé lidi je ale nedostatečně propojená. Je velmi závislá na osobním nasazení jednotlivých zástupců organizací. Řada organizací, byť se pohybuje ve stejné lokalitě, spolu nespolečupracuje (například není platforma zástupců domů na půli cesty, platforma doprovázejících organizací apod.).

1.10 Kazuistika

Marie 16 let

Osobní anamnéza

Problémové chování bylo pozorováno na druhém stupni základní školy. K výraznému zhoršení chování došlo v době školního vyučování, v té době navštěvovala 9. třídu, a bylo evidováno

podezření na abúzus drog. Kromě kázeňských prohřešků dívka přiznává i krádeže drogistického zboží, které se neobešly bez intervence PČR. Na základě doporučení OSPOD vyzkoušela ambulantní docházku do SVP, která byla pro neefektivitu ukončena. Sama dívka se přiznává k pravidelnému užívání marihuany a pervitinu, ale zkoušela i heroin. Mimo návykové látky a krádeže bylo u Marie také řešeno záškoláctví, toulky a nerespektování autorit.

Rodinná anamnéza

Dívka pochází z neúplné rodiny, otec s rodinou nikdy nežil, s dcerou se dodnes stýká sporadicky. Marie má ještě další dva sourozence. Výchovné poměry v rodině byly vždy problematické, otec neplatí výživné, proto matka vykonává ještě jedno zaměstnání a na děti a jejich kontrolu jí nezbývá čas. Funkční je v rodině babička, která bydlí ve stejném městě. Když bylo Marii 12 let, matka se provdala, s otčímem si Marie nerozuměla, a proto se odstěhovala k babičce. Ta však na výchovu vnučky nestačila, tak se vrátila k matce. Marie byla často svědkem hádek i násilí na matce, později otčím napadl v podnapilosti i ji. Matka se nakonec rozhodla pro rozvod, ještě následující dva roky ale otčím zůstal ve společné domácnosti. Právě v této době se začaly problémy v chování značně prohlubovat. Nejdříve chodila občas za školu, vždy ale zvládla získat omluvenku tak, aby ve škole nikdo nic nepozoroval. Přidružil se problém s návykovou látkou a občasnými krádežemi doma. Vše vyvrcholilo ve škole, kam přišla pod vlivem návykových látek. Výchovný poradce oslovil OSPOD a společně navrhli ambulantní docházku do SVP. Nejdříve se stav zlepšil a matka si oddychla, že je vše na dobré cestě. Ale po pár týdnech do SVP nepřišla a nevrátila se ani domů, až následující den opět pod vlivem návykových látek. Po několika dnech byla dokonce PČR zadržena při krádeži kosmetiky.

Poté znovu utekla a domů se již nevrátila. Matka požádala OS-POD o ústavní výchovu. Soud vydal předběžné opatření, na jehož základě byla Marie umístěna do výchovného ústavu.

Ústavní anamnéza

Do výchovného ústavu byla přijata bez předchozího pobytu v jiném zařízení. Adaptace na specifické podmínky zařízení probíhala zvolna. V průběhu pobytu byla opakovaně přistižena při inhalaci sprejů. Na vycházkách také pravidelně kouřila. Testy i na ostatní návykové látky byly opakovaně pozitivní. Při následném přezkoumání situace soud Marii nařídil ústavní výchovu. Marie začala navštěvovat učební obor při výchovném ústavu. Snažila se dodržovat nastavená pravidla, testy na pervitin byly dlouhodobě negativní. Proto matka po roce zažádala o zrušení ústavní výchovy. Jelikož bylo znatelné zlepšení Mariina chování, soud požadavku vyhověl. Marie ale bude nadále sledována kurátorkou pro mládež. Během pobytu ve výchovném ústavu začala Marie navštěvovat NZDM. Ještě před odchodem navázala Marie kontakt s NZDM v místě svého bydliště, ví, že pokud si s čímkoliv nebude vědět rady, má možnost pracovníky NZDM oslovit.

1.11 Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení – příklad VÚ Velké Meziříčí

Týdenní program mimoškolní činnosti

Týdenní program se v jednotlivých VÚ může lišit, vždy je však součástí vnitřního řádu zařízení, který naleznete na webových stránkách každého zařízení.

Ve Velkém Meziříčí ve všední den, v případě bezproblémového

chování, dítě po snídani samostatně odchází do školy dle rozvrhu hodin. Po vyučování má do 15.00 hod osobní volno s možností využití individuálních či skupinových pohovorů s psychologem nebo speciálním pedagogem. Následně je řízená činnost či možnost volných vycházek.

Pondělí

- týdenní hodnocení (15.00 - 15.30 – skupinové hodnocení dílčí, 15.30 - 16.00 celoustavní hodnocení)
- příprava na vyučování (16.15 - 17.00)
- volné vycházky (17.00 - 18.00)
- večeře (18.00 - 18.30)
- pracovní činnosti (18.30 - 19.00)
- osobní volno, ve 21.30 večerka

Úterý

- volné vycházky nebo zájmová činnost, sk. 1 a 2 terapeutická skupina s etopedem a psychologem (15.00 - 17.00)
- příprava na vyučování, při dobrém chování a prospěchu možnost volné vycházky (17.00 – 18.00)
- večeře (18.00 - 18.30)
- pracovní činnosti (18.30 - 19.00)
- osobní volno, ve 21.30 večerka

Středa

- volné vycházky nebo zájmová činnost, sk. 3 a 4 terapeutická skupina s etopedem a psychologem (15.00 - 17.00)
- příprava do vyučování, při dobrém chování a prospěchu možnost volné vycházky (17.00 - 18.00)
- večeře (18.00 - 18.30)

- pracovní činnosti (18.30 – 19.00)
- osobní volno, ve 21.30 večerka

Čtvrtek

- vycházky společné nebo individuální, sk. 5 terapeutická skupina s etopedem a psychologem (15.00 - 17.00)
- příprava do vyučování, při dobrém chování a prospěchu možnost volné vycházky (17.00 – 18.00)
- večere (18.00 - 18.30)
- pracovní činnosti (18.30 – 19.00)
- osobní volno, ve 21.30 večerka

Pátek

- společný nákup potravin na víkendové vaření (14.00 - 15.45)
- sportovní činnosti (16.00 - 17.00)
- večere (18.00 - 18.30)
- pracovní a zájmová činnost, možnost večerní vycházky (18.30 - 20.00)
- osobní volno, ve 22.00 večerka

V sobotu a v neděli má každá skupina individuální program, který si sama plánuje. Děti si samostatně vaří, nakupují, uklízí, perou, ale také jezdí na výlety, sportují, nebo se věnují jiné zájmové činnosti, mají také volné vycházky a možnost prodloužené, nebo celodenní vycházky.

System hodnocení dětí

System hodnocení má dítě posilovat v pozitivním jednání a chování. Přivést je k určitému náhledu na příčiny svého jednání, ale především motivovat a rozvíjet pozitivní zdroje a potenciály.

Všichni pedagogičtí pracovníci používají systém hodnocení po dobrém uvážení a objektivním a spravedlivém posouzení všech příčin a důsledků projevů dítěte. Projevy chování dětí jsou analyzovány ve spolupráci vychovatelů, učitelů, speciálního pedagoga, popř. psychologa. Dítěti je dán prostor vyjádřit se k projevům vlastního chování, má prostor zaujmout vlastní stanovisko, případný přestupek je nutné objektivně přešetřit. Za závažné porušení pravidel je dítěti vydáno záporné opatření ve výchově. Pokud se jedná o zvláště závažný přestupek, je třeba navíc vystavit písemný protokol. Podobně jako za příkladné chování a vzorné plnění povinností je uloženo kladné opatření ve výchově.

Denní hodnocení (reflexe)

Probíhá individuálně u každého dítěte. Záznamy o projevech chování dítěte, jeho snahu, aktivitu, pasivitu, nálady a další projevy jsou vedeny slovním záznamem chronologicky po každé činnosti do sešitu hodnocení. Asistent pedagoga zaznamenává projevy dítěte za dobu trvání své služby. Stejně tak učitelé po ukončení vyučování a vychovatelé po ukončení výchovné činnosti. Zaznamenané slovní hodnocení je podkladem pro večerní schůzku vychovatele se skupinou, kde proběhne reflexe a sebereflexe. Každé dítě má prostor k vyjádření svých postojů k událostem uplynulého dne. Shrnutí hodnocení provádí kmenový vychovatel stanovením výsledného zhodnocení za celý den. Mimo slovní hodnocení jsou dítěti ukládány kladné a záporné body jako motivační prvky a podpora jeho pozitivních projevů chování, přístupu k činnostem a aktivitám. Dítě má možnost získat během dne kladné body, které pak v součtu mohou mít vliv na udělení mimořádné vycházky a dalších výhod, např. kladných opatření ve výchově dle uvážení vychovatele. Naopak záporné body jsou dítěti ukládány

při drobných přestupcích jako upozornění na neplnění povinností. V případě, že se dítě dopustí většího přestupku, následuje záporné opatření ve výchově.

Týdenní hodnocení

Probíhá každé pondělí za účasti kmenových vychovatelů, vedoucího vychovatele, speciálního pedagoga, zástupce ředitele a ředitele. Kmenový vychovatel, vedoucí vychovatel a speciální pedagog provedou společně s dětmi vyhodnocení uplynulého týdne. Podkladem pro týdenní reflexi jsou záznamy slovního hodnocení za uplynulý týden. Vyhodnocení týdne je podkladem pro další práci s dítětem. Na základě projevů chování a získaných počtů bodů je dítě zařazeno do kategorie hodnocení. Jedná se o formální označení kategorií, které slouží k lepší orientaci v pravidlech a následné práci s dítětem. Vedoucí vychovatel, který týdenní hodnocení vede, provede zhodnocení celého týdne. Každé dítě má prostor pro vyjádření svých pocitů a postojů, k sebereflexi uplynulého týdne. Vyhodnocením týdne jsou děti zařazeny dle získaných bodů do kategorií:

Plná důvěra

Do této kategorie patří děti, u kterých je charakteristická plná zralost ve vystupování a jednání s lidmi (v ústavu i na veřejnosti). Děti v této skupině akceptují program a řád zařízení, akceptují společenské normy. Je pro ně typické dlouhodobě vynikající chování, aktivita, samostatnost, zodpovědná příprava a plnění školních povinností. Dětem je dána plná důvěra v jejich činnostech. Rozhodují o náplni svého volného času. Děti získaly během týdne 25 a více kladných bodů, neměly záporné opatření ve výchově. Získávají kladná opatření ve výchově, např. mimořádná vycházka,

účast na akci dle vlastního výběru apod.

Spolehlivost

Do této kategorie patří děti, které během týdne získaly max. 3 záporné body jako upozornění na negativní projevy, ale nebylo jim uloženo opatření ve výchově. Se svými potížemi pracují, hovoří o nich, snaží se o jejich nápravu. Jsou komunikativní a otevření, rozvíjejí své vědomosti a dovednosti, přemýšlejí o hodnotovém systému a s náhledem jej upevňují. Na základě sebepoznání rozvíjejí svou sebedůvěru, nemají potíže se svým sebehodnocením a dovedou přijmout kritiku, mají zájem o život v kolektivu a jsou schopny vzájemně si pomáhat se svými problémy. Děti v této kategorii nemají záporná opatření ve výchově, jsou motivovány, aby nasbíráním kladných bodů získaly kladná opatření ve výchově.

Kontrola

Do této kategorie patří děti, u kterých dochází k výkyvům v chování, ale své problémy si uvědomují, mají zájem je řešit a měnit tyto skutečnosti. Předpokládáme jisté kázeňské přestupky a problémy, ale méně zásadní jako např. nevhodná komunikace, vulgarita, negativistické projevy apod. Za své přestupky již získaly záporné opatření ve výchově krátkodobého charakteru, např. zákaz volné vycházky (v řádu dnů, hodin). S dětmi pracuje kmenový vychovatel a speciální pedagog a motivuje je k získání kladného hodnocení a tím i k získání kladných opatření ve výchově.

Nutný dohled

Děti v této kategorii mají značné krátkodobé či dlouhodobé potíže v chování a ve výuce závažnějšího charakteru. Jde např. o problematiku zneužívání návykových látek, krádež, projevy agrese,

agresivity, opakované potíže s komunikací na veřejnosti, vůči pedagogickým pracovníkům či k ostatním dětem. V oblasti školní práce jsou to problémy s odmítáním školní docházky, přípravy na vyučování, neomluvené absence. Děti mají záporné opatření ve výchově za hrubé porušení vnitřního řádu, které je zásadnějšího charakteru. S dítětem intenzivně pracuje speciální pedagog a psycholog ve spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky. Snaží se dítě motivovat k překonání momentálních problémů a nápravě projevů v chování. S dětmi probíhá řada individuálních pohovorů, jsou podporovány ke změně chování a přístupů, což je následně oceňováno kladnými body a tím získání i výhod ve formě kladného opatření ve výchově.

Měsíční hodnocení

Měsíční hodnocení výchovných skupin probíhá jedenkrát měsíčně formou celkové prezentace činností skupiny. Je výhradně na zvážení skupiny, jakou formu zvolí pro prezentaci toho, co se na skupině daří, jakých aktivit se skupina účastnila, jakých kladných výsledků dosáhli jednotliví členové a naopak, kde jsou slabá místa na skupině, co se na skupině nedaří, jaké problémy se vyskytly a jak byly řešeny. V této aktivitě jde především o podporu vztahů mezi dětmi na skupině, podporu jejich vzájemného soužití, respektování se a o podporu skupinového života.

2. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

2.1 Charakteristika NZDM

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM) je sociální službou (viz zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Informace uvedené v této kapitole by měly platit pro každé NZDM v republice. Zároveň existuje rada dílčích charakteristik, které se u jednotlivých NZDM liší a jsou ukotveny v jejich metodických popisech služby. Tyto rozdíly vycházejí z různých potřeb lokalit, kde NZDM působí, a musí jim přizpůsobovat své fungování.

NZDM jsou zařízení pro děti a mladé lidi od 6 let do dovršení 26 let, kteří se nacházejí dlouhodobě nebo náhle v situaci, která je pro ně náročná a neví si s ní rady, nebo se z nějakého důvodu dá očekávat, že se do takové situace mohou dostat. Ocitají se v ní buď vlastním přičiněním (z důvodu svých životních návyků, způsobu života), i díky okolnostem, které sami nemohou ovlivnit (např. omezující životní podmínky, místo, kde žijí, etnicita, původ, nefunkční rodina, návrat z ústavní výchovy apod.).

Pro děti a mladé, kteří se dostávají do kontaktu s NZDM, je typické, že se nemohou, anebo nechtějí, zapojit do běžných volnočasových aktivit (kroužků apod.). Zpravidla řeší aspoň jednu z uvedených situací, které jsou považovány za nepříznivou životní situaci (NŽS) klienta:

- volný čas tráví např. bezcílným posedáváním v parcích s partou, v nákupních centrech, vyhýbají se trávení času s rodinou,
- experimentují s drogami, nebo je užívají pravidelně,

- hůře navazují přátelské a partnerské vztahy či naopak partnery často střídají,
- nedodržují zásady bezpečného sexu,
- dostávají se do konfliktů s vrstevníky i dospělými,
- jednájí mimo zákon, což je ohrožující pro ně samotné i okolí,
- vzdělání nevnímají jako hodnotu, chodí za školu,
- šikanují, nebo jsou samy obětí šikany,
- nechtějí pracovat, nebo neví, jak si práci najít,
- mají dluhy, které nechtějí nebo nemohou z různých důvodů řešit,
- s rodiči mají komplikované vztahy, brzy odcházejí z domu, ať už dobrovolně, nebo jsou vyhozeni, žijí, kde se dá (u kamarádů, v neobydlených domech, na ulici).

Pracovníci se s klienty setkávají v klubu a/nebo přímo v ulicích. V rámci tzv. streetworku (terénní forma práce s klienty) vyhledávají NZDM děti a mladé lidi přímo v jejich přirozeném prostředí. Pracovníci ve stanovených hodinách a dnech procházejí ulice, parky, skateparky, náměstí, nádraží, prostory před nákupními centry (nebo se pohybují přímo v nich), hospody, ubytovny aj. a pozorují, jestli se na místech vyskytují ti, kterým by mohla služba být prospěšná (odhadují věk, zaměřují se na to, jestli je jejich chování typické pro klienty NZDM, vzhled místa, na kterém se nacházejí). Pokud se s někým takovým setkají, informují ho o existenci a fungování služby a nabízejí konkrétní pomoc. Pracovníci mohou být označeni, např. plackou s názvem zařízení připevněnou na batohu, aby je klient mohl snáze identifikovat. Je v pořádku, že se s některými klienty pracovníci setkávají jen v terénu, pro užívání služby není nutné docházet do klubu.

NZDM sledují aktuální trendy mezi mladými a snaží se na ně

reagovat, aby dosah služby byl co nejšířší, proto většinou pracují s klienty i online přes chat (Facebook, Instagram). Je třeba říct, že ne všechna zařízení poskytují terénní formu ve stejné míře. Některé služby se zaměřují především na klub a do terénu nechodí vůbec nebo méně často. Jiná NZDM poskytují terénní formu ve stejném rozsahu jako ambulantní formu (klub) několikrát týdně.

V České republice existuje kolem dvou set nízkoprahových zařízení (viz adresář NZDM), které se odlišují více či méně svojí historií, délkou svého fungování, stylem práce s klienty, osobnostmi pracovníků, zázemím, finančním zabezpečením, poskytováním terénní a online formy práce, otevírací dobou, nastavením a kvalitou poskytovaných služeb (př.: některá NZDM mají pravidelné doučování, každý týden nějaký speciální program jako besedu nebo skupinovou hru, jiné fungují méně strukturovaně). Každé zařízení si volí, na jak věkově širokou skupinu bude zacíleno dle potřeb lokality. NZDM mohou také poskytovat služby odděleně podle věkových skupin, např. *NZDM pracující s klienty od 6 do 20 let včetně, dělí službu na „malý“ (6-12 let) a „velký“ klub (13-20 let) a terénní práci vykonává 1x týdně, oproti tomu jiné NZDM pracuje s klienty od 12 do 26 let neodděleně s omezením vstupu pro klienty od 21 let a terénní práci vykonává 4x týdně atd.* Rozdíly mezi NZDM mohou být i v konkrétních pravidlech. Některá NZDM například nedovolují vstup klientům, kteří jsou aktuálně pod vlivem návykových látek, jiná takovým klientům vstup umožňují, pokud dodržují základní pravidla a vnímají situaci jako příležitost k další práci na tomto tématu.

Co je cílem NZDM?

NZDM působí tak, aby děti a mladí lidé, kteří do NZDM přicházejí, měli stejnou šanci žít kvalitní život jako jejich vrstevníci. Snaží

se předcházet tomu, aby se děti a mladí lidé dostávali do situace, která pro ně může být ohrožující. Cílem NZDM je co nejstabilnější životní situace klienta a co nejinformovanější a nejsamostatnější klient se znalostmi a dovednostmi o tom, jak obtížné situace řešit a jak jim předcházet. Kromě působení přímo na klienta, NZDM nepřímo chrání společnost před šířením negativních jevů, jako jsou ničení veřejného majetku, užívání návykových látek apod.

NZDM je místo, kde se mladý člověk může s čímkoli důvěrně svěřit. Klienti NZDM často žijí ze dne na den, nedohlédnou důsledků svých činů, delší dobu jim trvá, než se k něčemu odhodlají, volí východiska, která pro ně mohou být ohrožující apod. Pracovníci je vedou k uvažování nad budoucností, přijímání odpovědnosti za své chování a motivují je k řešení své situace. Zároveň je klientům zaručeno, že pokud nemají chuť na rozhovor s pracovníky, případně se nechtějí zapojit do probíhající aktivity, je možné na klubu jen tak pobýt bez aktivního zapojení. Cílem není klienta zahltit, do něčeho ho nutit, pracovníci přijímají to, že ne vždy je nálada a okolnosti k tomu něčím se hlouběji zabývat. Do NZDM obvykle mladý člověk nepřichází s jasným záměrem (např. potřebuji pomoci najít práci). Může tušit, že jsou určité oblasti, kde to „dře“, zároveň nemá potřebu to řešit. Většinou přichází do klubu s kamarády, se kterými chce trávit čas. Kontaktem s pracovníky postupně zjišťuje, co mu NZDM může nabídnout a společně s nimi hledá oblasti, na kterých mohou společně pracovat. Samotná práce pracovníků probíhá pomocí intervencí nebo výkonů (kontakt se službou, odborné poradenství, předávání informací, zprostředkování dalších odborných služeb, pomoc v krizi, kontakt s jinými institucemi ve prospěch klienta, preventivní programy, zajištění volnočasových aktivit...). Podrobnější popis intervencí neuvádíme, protože je popsán v publikaci „Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež“, která je volně dostupná na stránkách streetwork.cz.

Co klient v NZDM najde?

1. Sociální pracovníky, kteří mladému člověku nabízejí pomocnou ruku bez odsuzování. Budují s klienty vztah založený na důvěře. Pracovníky charakterizuje styl komunikace a často věková blízkost klientům. Všichni pracovníci splňují vzdělání podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání sociálního směru, případně kurz pracovníka v sociálních službách). Klienti NZDM často hovoří o tom, že vnímají pracovníky jako „dospělé kamarády“.
2. Bezpečné místo s jasně danými pravidly (bez drog, sexu, ničení vybavení, agresivity vůči ostatním, sobě, pracovníkům) a právy (právo na respektování toho, jaký jsem, vlastních rozhodnutí, názorů, právo na pomoc, právo zapojit se do rozhodování o tom, jak má služba fungovat, stěžovat si atd.). Zároveň je filozofie NZDM taková, že porušení pravidel neznamená vyloučení ze služby. Za jednání mimo pravidla plynou určité sankce (postup je ukotven v metodice služby), které jsou prostředkem k uvědomění, že když překročí danou „čáru“, následuje důsledek. Tímto NZDM simuluje běžný svět „venku“.
3. Nabídku vyžití (stolní fotbal, ping-pong, PC, různé hry), programy na témata, která jsou aktuálně „v kurzu“, vedené s cílem dozvědět se něco nového (tematické měsíce, filmy, besedy s odborníky na téma bezpečný sex, rizika užívání drog, jak se bezpečně chovat v online prostoru, finanční gramotnost atd.). Klient se může zapojit do různých akcí (turnaje, soutěže, kino, venkovní akce), zároveň NZDM poskytuje zázemí k jejich realizaci a organizaci samotnými klienty. Tyto aktivity jsou brány také jako vhodná příležitost k navázání vztahu

klient – pracovník. Cílem těchto činností je rozvíjet schopnosti a dovednosti mladých lidí.

Na jakých zásadách je NZDM postaveno?

Zásadní pro NZDM je princip **nízkoprahovosti**, což znamená umožnění maximální **dostupnosti**, tzn. odstranění bariér (finančních, časových...), které by bránily dětem a mladým vyhledat prostory zařízení nebo využít nabídku služeb. Co to znamená v praxi? Snahou je vytvářet takové prostředí, které je svou povahou a umístěním blízké skupině, se kterou konkrétní NZDM pracuje. Klub je obvykle místnost s gauči, barevnými stěnami, graffiti, stolním fotbálkem, koutkem pro dívky s líčidly, počítači, knihovnou s literaturou pro mladé, časopisy, v místě jejich bydliště, ve středu města, uprostřed sídliště apod. Existují také „mobilní“ kluby v autobusu, které přijíždějí do lokalit za klienty. Otevírací doba je uzpůsobena potřebám klientů z hlediska času a dnů (včetně terénní formy práce a práce online). Cílem je být k dispozici v době, kdy mohou do zařízení přijít (nejčastěji bývá otevřeno v odpoledních hodinách čtyři, nebo pět dní v týdnu), přičemž klienti mohou dorazit kdykoli v průběhu, strávit v zařízení libovolný čas, několikrát odejít a znovu se vrátit. Některé služby starším klientům (obvykle od 21 let, v některých zařízeních již od 18 let) omezují čas, který na klubu mohou strávit s ohledem na plnění role dospělého člověka. Pracovníci jsou těmto starším klientům dále k dispozici buď v konzultačních hodinách, nebo v rámci tzv. individuálů (dohodnuté setkání v konkrétní den a hodinu) a v terénu a společně mohou dále řešit klientovy obtíže. Aby mohl klient službu využívat, není nutná žádná registrace, souhlas rodičů u nezletilých, nebo pravidelná docházka. Každý příchozí má právo zůstat v **anonymitě**, tzn., že po celou dobu může vystupovat

pod přezdívkou, bez sdělení konkrétní adresy svého bydliště apod. Nabídka služeb NZDM je poskytována **zdarma a dobrovolně** (může i nemusí poskytované služby využít, má na vybranou, zda se zapojí do nabídky aktivit atd.).

Pracovníci jsou podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách vázáni **mlčenlivostí**. To znamená, že veškeré údaje o klientech, včetně toho, co klient se službou řeší, zůstává mezi ním a pracovníky služby. Informace je možné podat jen v případě svolení klientem (např. při spolupráci s OSPOD a jinými službami) a v jiných specifických případech (zbavení mlčenlivosti soudním příkazem). Mlčenlivost se nevztahuje na zákonem vymezené trestné činy, které jsou vázány na oznamovací povinnost.

2.2 Co je a co není NZDM

Nízkoprahová zařízení jsou často zaměňována a spojována s jinými druhy zařízení, která mají zdánlivě podobnou cílovou skupinu. V následující kapitole tedy vymezíme pojem nízkoprahové zařízení pro děti a mládež obecně i vůči dalším subjektům, se kterými bývá NZDM často spojováno nebo zaměňováno.

NZDM vs. družina

Družina spadá pod MŠMT. Jedná se o školské zařízení, do kterého rodiče své děti zapisují. Služba je placená. Základní činností je poskytnout zájmovou činnost, odpočinek a relaxaci po vyučování. Přednostně je služba určena žákům prvního stupně Základní školy.

NZDM spadá pod MPSV a děti a mladí lidé se zde nemusejí předem zapisovat nebo přihlašovat. Nepotřebují k návštěvě ani

písemný souhlas rodiče či jiný doklad. Služby jsou poskytovány zdarma. Základní činnosti jsou tyto:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Tyto činnosti jsou v NZDM vykonávány pomocí již zmíněných výkonů a intervencí.

NZDM vs. poradna

Poradny spadají do služeb odborného sociálního poradenství. Cílem poradny je podpořit člověka, který se ocitl v obtížné sociální situaci tak, aby mohl využívat všech zdrojů ve společnosti. Do poradny se objednává na konzultaci, nebo je nutné přijít v určitý den, kdy je možnost řešení situace bez objednání. V poradně mluví klient s poradcem o samotě a přichází sem již s problémem, který chce vyřešit.

NZDM je služba sociální prevence. Kromě toho, že podporuje člověka v obtížné situaci v jejím řešení, zaměřuje se také na předcházení nepříznivé životní situace. Hlavní rozdíl mezi NZDM a poradnami je, že v NZDM může uživatel trávit volný čas a nemusí již na začátku pojmenovat problém, se kterým přichází. Do NZDM mohou mladí lidé kdykoliv přijít a odejít.

NZDM vs. pedagogicko-psychologická poradna

Pedagogicko-psychologická poradna je školské poradenské zařízení, které spadá pod MŠMT. Poskytuje pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Je zaměřeno

nejen na děti a dospívající, ale i na pomoc rodičům a učitelům. Pracovní tým se skládá ze sociálních pracovníků, speciálních pedagogů a psychologů. Probíhají zde diagnostická vyšetření dětí se souhlasem zákonných zástupců a na jejich žádost.

V NZDM oproti tomu žádná diagnostická vyšetření neprobíhají. O klientech pracovníci vědí pouze ty informace, které jim sami sdělí. NZDM nedostávají informace ze školy či od jiných subjektů a také zjištěné informace o klientovi bez jeho souhlasu dále nepředává rodičům ani škole. S rodiči nebo učiteli se mohou NZDM dostat do kontaktu, služby jim ale neposkytuje. Pracovní tým NZDM se obvykle skládá ze sociálních pracovníků, případně pracovníků v sociálních službách.

NZDM vs. terapeutické centrum

Terapeutické centrum je specializované zařízení určené pro léčbu závislostí na návykových látkách či patologickém chování (např. závislost na hazardu). Ve své činnosti využívá různé psychologické a psychoterapeutické přístupy. Klienti takového centra si uvědomují svou závislost a jsou motivováni ke změně.

NZDM se léčbou závislostí nezabývá, ale snaží se na mladé lidi působit preventivně tak, aby se u nich závislost neprohloubila. Klienti NZDM své užívání návykových látek totiž většinou nevnímají jako problém, ale jako způsob zábavy.

NZDM vs. volnočasový kroužek

Volnočasový kroužek je obvykle řízená činnost, kde je nutná pravidelná docházka. Dítě se soustavně a pravidelně věnuje určité činnosti, která ho baví, a ve které se může zdokonalovat. Volnočasové kroužky jsou zpoplatněné.

NZDM nabízí nejrozličnější aktivity a nejedná se pouze o jeden druh činnosti jako obvykle ve volnočasovém kroužku. Není zde přítomný ani lektor dané aktivity a nejedná se o řízenou činnost pro všechny zúčastněné. Volnočasová aktivita je pouze prostředkem k tomu, aby pracovníci NZDM navodili pozitivní a uvolněnou atmosféru a budovali s klientem vztah pro budoucí práci na jeho zakázce. Všechny tyto aktivity jsou v rámci služby poskytované zdarma a cílem NZDM je, aby se klienti zapojovali do jejich vymyšlení, příprav a realizace.

NZDM vs. sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pracují s rodinou jako celkem. Vstupují do domácností a snaží se dosáhnout změn ve fungování rodiny. Cíle sociálně aktivizační služby mají zpravidla dlouhodobější charakter.

V NZDM je klientem dítě a pracuje se tedy s daným jedincem, ne s celou rodinou. Pracovníci NZDM obvykle nevstupují do domácností, s klientem se setkávají v klubu nebo při terénní práci na místech, jako jsou parky, ulice, obchodní domy aj. Pokud si dítě nevyžádá kontaktování rodičů nebo rodiče sami NZDM nekontaktují, NZDM s nimi nekomunikuje.

NZDM vs. kontaktní centrum

Kontaktní centrum poskytuje služby lidem, kteří jsou na drogách závislí, a současně nejsou aktuálně motivováni k léčbě. Kromě poradenství poskytuje i další služby, jako výměna injekčních stříkaček, sprcha, praní prádla, potravinový servis. Kontaktní centrum poskytuje služby i rodinám a blízkým lidem klientů.

NZDM se zabývá prevencí vzniku závislostí a prací spíše s experimentátory. Neposkytuje klientům hygienický ani potravinový servis.

NZDM vs. terénní programy pro uživatele drog (Harm Reduction)

Terénní programy pro uživatele drog pracují s lidmi závislými na drogách na ulici nebo v bytech. Vyhledávají klienty, kteří užívají návykové látky a podporují je ve snižování rizik, které je s užíváním drog spojeno. Mění injekční stříkačky a poskytují další materiál (dezinfekce, injekční vody atd.), provádí základní ošetření ran při injekčním užívání, orientační testování na infekční nemoci (žloutenka, HIV, syfilis), poskytují odborné poradenství.

Terénní pracovníci NZDM vyhledávají děti a mládež, kteří se viditelně nudí nebo se aktuálně nevěnují žádné aktivitě. Navazují s nimi kontakt a řeší s nimi témata spojená s dospíváním. Jedním z témat mohou být drogy a jejich užívání, pracovníci ale v tomto tématu působí především preventivně.

2.3 Klient NZDM

Klientem NZDM se může, dle zákona (č. 108/2006 Sb.), stát pouze člověk, který je v nepříznivé životní situaci, jak je popsáno v kapitole 2.1.

V případě, že se mladý člověk dostane do kontaktu s pracovníky NZDM, začíná proces průchodu potenciálního klienta službou a to tím, že se stává zájemcem o službu.

Zájemce o službu

Mladý člověk, který přichází do kontaktu s pracovníky NZDM, je vždy informován o tom, co je to NZDM a co nabízí. Do kontaktu s pracovníky se může dostat tak, že jej pracovník osloví na ulici, přijde do klubu s kamarády nebo sám, vyhledá si informace o NZDM na internetu a pracovníky kontaktuje online. Pokud se dále potkávají, tak se mladý člověk stává, z pohledu NZDM, tzv.

zájemcem o službu. Jeho zájmem v tuto chvíli nejčastěji bývá to, že se jeho kamarádi s pracovníky baví, chodí do klubu a mladý člověk chce trávit čas s nimi.

Pracovníci se zájemcem mluví o jeho životě – zjišťují nepříznivou životní situaci.

V rámci těchto prvotních rozhovorů se zájemce dozvídá i to, proč s ním pracovník mluví a proč ho situace mladého člověka vlastně zajímá. Dochází k přirozené výměně informací, jak ze strany zařízení (tedy pro koho je, jaká má pravidla, čím je pracovník vůči klientům vázán, že NZDM není jen místem pro trávení volného času), tak ze strany zájemce (pracovníci zjišťují, jestli se nachází v nepříznivé životní situaci a jestli spadá do cílové skupiny).

Pokud v průběhu rozhovorů vyjde najevo, že zájemce není v nepříznivé životní situaci (např. že má fungující rodinu, ví, jak fungovat ve vztazích, ve škole prospívá a nemá problémy, neužívá návykové látky, potřebuje jen místo, kde by si mohl „hrát“ atp.) a od NZDM nemá žádná další očekávání, tak mu pracovník předává informaci o tom, proč službu využívat nemůže, a zároveň mu sdělí, že je tu NZDM pro něj v případě, že by v budoucnu potřeboval pomoci s něčím, co by sám nebyl schopen zvládnout. Pomůže mu případně najít jinou vhodnou alternativu, kde může trávit svůj čas. Pokud alternativa k NZDM v dané obci není, je i to, že nemá kde trávit volný čas, vnímáno jako možné ohrožení. Existují rozdíly mezi nepříznivou životní situací v obcích nebo malých městech a ve městech větších a od toho se odvíjí i vyhodnocování potřebnosti služby pro daného zájemce.

Klient NZDM

Pokud je patrné, že zájemce je v nepříznivé životní situaci nebo sám přichází s tím, že by si přál získat pomoc s řešením své situ-

ace, tak je zájemci nabídnuta smlouva o poskytování služby, ta je uzavřena ústně nebo písemně.

Při jejím uzavírání pracovník znovu zájemci opakuje nabídku služby, místo a čas poskytování služby, práva a pravidla, cenu služby (že je zdarma), dobrovolnost a podmínky zrušení smlouvy. Smlouva se uzavírá na dobu určitou (dle metodiky daného NZDM na rok, do dosažení určitého věku apod.).

Důležitou součástí smlouvy je cíl využívání služby. Ten si definuje zájemce sám nebo s pomocí pracovníka. U definování probírají, v čem by zájemci mohla být služba prospěšná. Tím se i ověří to, že pochopil, k čemu služba slouží a jak ji může využít. Pokud zájemce s uzavřením smlouvy souhlasí, stává se klientem. Pokud nesouhlasí nebo nechce službu využívat, pracovník mu vysvětlí, co to pro něj znamená a ujistí jej, že pokud by někdy v budoucnu službu potřeboval, může smlouvu uzavřít a službu využívat.

Při uzavírání smlouvy je klient také informován o evidenci, kterou zařízení vede. Každý klient NZDM má svou složku, která je vedena pod přezdívkou, kterou si klient volí sám, případně se místo přezdívky označí kódem. Ve složce je uložen záznam o uzavření smlouvy a také je zde přehled toho, co klient s pracovníky řeší.

S klientem se pracuje na jeho zakázkách a cílech. Zakázkou rozumíme to, s čím do NZDM přichází, tedy to, co chce s pracovníky řešit. Zakázka může vycházet z cíle, který si pro sebe klient při uzavírání smlouvy definoval, a zároveň je tím každá další nebo jiná situace, kterou s pracovníky řeší.

Tato dlouhodobá práce se nazývá individuálním plánováním, povinnost individuálně plánovat je uložena zákonem (č. 108/2006 Sb.) pro každou sociální službu. Každé NZDM má svůj způsob, jak s klientem individuálně plánuje a pracuje. Vždy vychází z toho, co

klient potřebuje. Plánují se s ním jednotlivé kroky, jak dosáhne toho, co by chtěl změnit nebo s čím chce pomoci. Společně pak s pracovníkem prochází, jak se mu daří domluvené cíle nebo představy naplňovat.

Individuální plánování je důležitou a nedílnou součástí práce s klientem. Směřuje k tomu, aby byl klient aktivní v řešení své situace, měl o ní přehled a samostatně pracoval na jejím řešení. Je také velmi živou věcí, která se přizpůsobuje tomu, co je klient v dané situaci schopný zvládnout, proto se také skládá z jednotlivých kroků, které posilují klienta v tom, aby situaci či zakázku vyřešil a byl s jejím řešením spokojený.

Pracovníci vedou do složky klienta záznamy o plnění zakázek, které s klienty řeší a o dalších, např. výchovných nebo pedagogických aktivitách, které NZDM poskytuje. Evidence je přístupná pouze pracovníkům NZDM, klienti mohou nahlížet pouze do své složky.

Spolupráce s klientem končí několika způsoby:

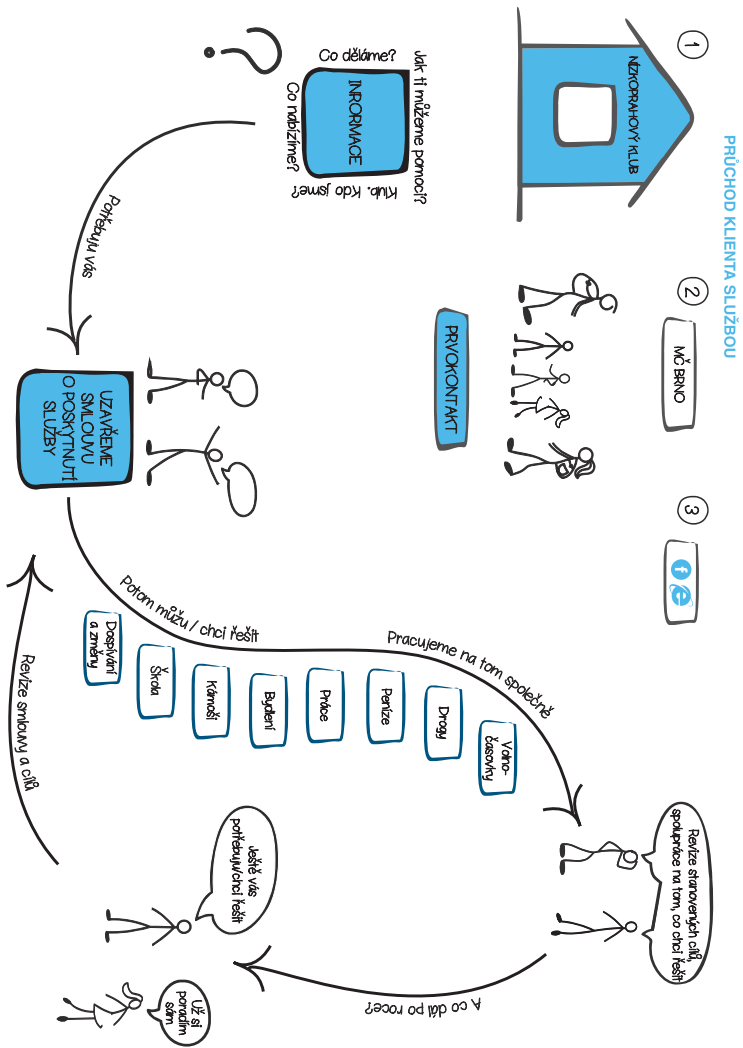
- Klient přestane být v kontaktu s pracovníky NZDM.
- U klienta dojde ke zlepšení jeho situace a vyřešení zakázky a zároveň nemá jinou, v jejímž řešení by chtěl pomoci. Po domluvě s klientem je tedy spolupráce ukončena.
- Klient NZDM již svou zakázkou nespadá do cílové skupiny této služby, je tedy odkázán na jiné služby (např. terapeutické, drogové, služby pro osoby s psychiatrickým onemocněním).
- I když má klient zakázku a spadá do cílové skupiny NZDM, může s ním být ukončena spolupráce ze strany NZDM, a to z důvodu hrubého a častého porušování pravidel služby. Postup pro ukončení smlouvy ze strany NZDM má každé zařízení popsané v metodice služby, přístup jednotlivých NZDM se tedy může lišit.

Rozdíl mezi zájemcem a klientem

Rozdíl mezi zájemcem a klientem je v tom, že dle zákona (č. 108/2006 Sb.) nemůže být zájemci poskytována služba v plném rozsahu. To znamená, že mezi službou a zájemcem o službu může docházet jen k výměně informací tak, jak je popsáno v podkapitole zájemce o službu.

V případě, že chce mladý člověk službu využívat, musí uzavřít smlouvu, pokud ji využívat nechce, ale hledá místo nebo postup, kde nebo jak by mohl svoji situaci řešit, je povinností pracovníka mu předat informace směřující k vyřešení jeho situace. V praxi to nejčastěji znamená, že s ním pracovník vyhledá jinou službu nebo instituci, která naplní to, co hledá a v případě potřeby pomůže s jejím kontaktováním.

2.4 Kazuistiky klientů

Jak je uvedeno v předchozím textu, klientem NZDM se stává ten, kdo je v nepříznivé životní situaci. Tou může být například to, že je ve VÚ nebo se z něj vrací zpět a snaží se začlenit do běžného života.

Proto uvádíme tři kazuistiky, které mají přiblížit životní příběh mladých lidí při pobytu ve VÚ nebo po jeho ukončení, a to v kontextu využívání služby NZDM. Kazuistiky přibližují aktuální témata, a jakým způsobem je v jejich řešení mohou pracovníci NZDM podpořit. Cílem není popsat konkrétní kroky naplňování zakázek těchto mladých lidí.

Kazuistika 1

Klient Alex využíval služeb NZDM do doby, než mu byl soudně nařízen pobyt ve VÚ. Před tím bydlel pouze s matkou, s otcem byl v nepravdělném kontaktu. Nejčastěji trávil čas venku s partou kamarádů, měl za sebou pobyty ve středisku výchovné péče a diagnostickém ústavu. Na základní škole začal mít problémy s chováním, zároveň často experimentoval s alkoholem, marihuanou a pervitinem. Byl veden v agendě OSPOD.

V době, kdy přišla informace o soudním řízení a rozhodnutí o ústavní výchově, Alex řešil především téma vrstevnických vztahů, svůj postoj k drogám a jaký pro jeho život mají dopad. V tomto období byl Alex v pravidelném kontaktu s pracovníky NZDM, po vzájemné domluvě dospěli k tomu, že pracovníci mohou Alexovi vystavit potvrzení (výpis z jeho evidence), že aktivně řeší svoji situaci se sociální službou. To následně předal své kurátorce, která ho použila u soudního řízení. Soud i přesto rozhodl o ústavní výchově z důvodu Alexova problémového cho-

vání. Nastoupil tedy do VÚ, kde byl informován, že na letní prázdniny, které měly přijít za čtvrt roku, dostane dovolenou.

Začátek pobytu celkem zvládal, byl v kontaktu s pracovníky NZDM především přes Facebook. Po prvním měsíci se jeho situace změnila, a to díky tomu, že v kolektivu vrstevníků ve VÚ to moc dobře nefungovalo. Často se dostával do konfliktů s ostatními. Popsal, že si musel své místo „vybít“, dále se zintenzivnilo jeho užívání drog, protože byly ve VÚ snadno dostupné. Po třech měsících se na letní prázdniny vrátil zpět do Brna.

Během prázdnin trávil hodně času s partou kamarádů, byl rád, že ho nikdo nekontroloval, měl volnost a nemusel si svou pozici „vybít“.

Návrat po prázdninách nezvládl a z VÚ utekl. Útěků z VÚ měl několik, vždy se za nějakou dobu vrátil nebo byl chycen policií, tímto způsobem fungoval zhruba rok. Na útěku bydlel střídavě u rodičů – otce nebo matky, také u kamarádů. K útěkům ho vedly hlavně konflikty s ostatními klienty VÚ. Dále také to, že se mu nedařilo zvládat režim VÚ a často se hádal s vychovateli. VÚ vnímal jako vězení, tento pocit v něm nejvíce vyvolával bodový systém, podle kterého se nastavoval režim, také to, že si nemohl s nikým „normálně“ promluvit – tj. řešit, co ho štve a k čemu dochází v kolektivu, aniž by za to, co říká, byl trestán on sám nebo někdo jiný.

Na útěku řešil, jak dosáhnout toho, aby se nařízení soudu změnilo, co pro to může udělat, hledal možnosti, jak dosáhnout alespoň internátního režimu. To proto, že ho nebavil obor studia, který byl k VÚ přiřazen, chtěl studovat jiný obor, což mu nebylo ve VÚ v rámci pobytu umožněno.

Také ho hodně zatěžoval stres z toho, že je hledaný. Pravidelně kontroloval registr hledaných osob, vyhýbal se místům, kde by ho

mohla policie chytit a odvést zpět, to zahrnovalo i pobyt v NZDM. Věděl, že rodiče jeho útky kryjí a nedbají na upozornění od soudu ohledně maření úředního rozhodnutí.

Při posledním útěku byl chycen policií. Pobyt ve VÚ ukončil po roce a půl od posledního útěku, když mu bylo 18 let.

Kazuistika 2

Klient Mirek se po propuštění vracel zpět do rodiny. Klientem NZDM byl již před nástupem do VÚ.

V prvních měsících mimo VÚ se hodně vracel k zážitkům, k tomu, jak musel někoho zmlátit, aby nebili jeho. Musel se k lidem chovat jinak, než se k nim chová mimo výchovný ústav. Svou agresi měl po ukončení ústavní péče více pod kontrolou, chvíli uvažoval nad tím, že vyhledá psychologickou pomoc. Řešil ji primárně tím, že kouřil marihuanu, mluvil o tom, že mu pomáhá se uklidnit.

Měl přítelkyni, se kterou chtěl začít společně žít, proto pro něj bylo nejdůležitější nalézt stálou práci nebo dlouhodobou brigádu. Přítelkyně pracovala na brigádě pár dní v týdnu a dokončovala střední školu.

Hledání práce řešil s NZDM, protože neměl informace o tom, jak se o práci ucházet, ve VÚ to dle jeho slov neřešil.

Nastoupil na pár jednorázových brigád, nedařilo se mu sehnat stabilní zaměstnání. Bydlel s přítelkyní u svých rodičů, ale nedařilo se jim s rodiči vycházet, protože v prvních měsících po výstupu z VÚ si zároveň hodně užíval svobody a nedařilo se mu dodržovat omezení, která si s rodiči nastavili. S přítelkyní se rozhodli, že se odstěhují, neměli ale dostatečný příjem. Bydleli u několika kamarádů, nicméně to dlouho nevydrželo, protože potřebovali své vlastní a nejlépe stálé bydlení, aby mohli docházet do školy

a práce. Přišel požádat o pomoc pracovníky NZDM, protože si nevěděl rady. S pomocí pracovníků zjistil, že má nárok na podporu v nezaměstnanosti a jakým způsobem jí může dosáhnout. Zaregistroval se tedy za doprovodu sociální pracovníce do evidence uchazečů o zaměstnání na úřad práce. Po nějaké době byl z evidence úřadu práce vyřazen, protože se mu nedařilo dodržovat termíny pravidelných schůzek. Dařilo se mu udržet si práci, hlavně na jednorázových nebo krátkodobých brigádách. Pravidelně kontroloval pracovní nabídky, díky jeho vytrvalosti se mu podařilo najít zaměstnání. Přítelkyně se mezitím soustředila na hledání pronájmu, což trvalo delší dobu vzhledem k ceně komerčních nájmů. Mirek v té době bydlel s kamarády, jeho přítelkyně se vrátila ke svým rodičům. Nakonec se jim podařilo najít pronájem pokoje v bytě (spolubydlení). Mirek měl potíže s dodržováním včasného příchodu do práce, za což mu hrozila výpověď, proto s pracovníky NZDM často řešil, jak si udržet zaměstnání. Následně se odstěhoval i s přítelkyní ze sdíleného pronájmu kvůli konfliktům se spolubydlíci, nastěhovali se na přechodnou dobu k jejím rodičům a znovu sháněli komerční podnájem. S ohledem na omezené finanční možnosti řešil, jaká varianta bydlení pro něj bude nejvhodnější tak, aby si bydlení dokázal udržet, nakonec se mu podařilo sehnat přijatelnější spolubydlení v panelovém domě. Momentálně bydlí a pravidelně pracuje, čeká, až přítelkyně dokončí studium, aby se mohli přestěhovat do společného pronájmu. V práci je spokojený, zvykl si na směny a kolektiv. Do práce dochází pod vlivem marihuany, momentálně si nedovede představit, že by ji přestal užívat.

Kazuistika 3

Veronika měla od nástupu na druhý stupeň ZŠ problémy se zvýšenou agresivitou a špatným soustředěním. Několikrát absolvova-

la návštěvu psychologa, která podle jejích slov k ničemu nevedla. Měla zkušenosti s lehkými i tvrdými drogami. Její rodiče se rozvedli, když bylo Veronice 10 let. S rozvodem rodičů se špatně vyrovnávala – noví partneři rodičů, bratrova puberta, problémy ve škole. Matka začala mít problémy s alkoholem, docházelo také k častým konfliktům mezi Veronikou a nevlastním otcem. S biologickým otcem se Veronika měla stýkat pravidelně jednou za čtrnáct dní o víkendu, ke schůzkám však nedocházelo, jelikož otec neměl čas. Prospěch ve škole měla průměrný, proto se přihlásila na střední školu s maturitou. Na novou školu však nenastoupila. Během prázdnin se se svojí partou dopustila několika krádeží alkoholu v místních večerkách. Její matka ji několikrát nahlásila na PČR kvůli útěkům z domova. Od září byl Veronice nařízen pobyt ve výchovném ústavu, kde začala studovat učební obor cukrář.

Veronika uvádí, že je ve VÚ spokojená. Obtížné je pro ni pouze dodržování pravidel a přísného režimu, jelikož jsou pro ni omezující. Přesto zatím neměla problémy s negativním hodnocením, které mají v rámci systému VÚ nastavené. S ostatními dívkami si rozumí.

NZDM Veronika začala navštěvovat na konci září, po nástupu do VÚ. Poprvé přišla se svými kamarádkami z výchovného ústavu. Jelikož je Veronika ve VÚ a v NZDM poprvé, chtěla lépe poznat fungování a pravidla obou zařízení. Uzavřela zde dohodu o využívání služby a společně se sociální pracovníci si určila svůj cíl. Jejím cílem byla podpora NZDM s adaptací na nový režim ve VÚ, který Veronice dělal problémy. Součástí byla domluvená revize za půl roku – splnění či nesplnění jejího cíle a možnost nastavení si nového cíle, který bude pro Veroniku aktuální. Vánoce trávila se svou rodinou a poprvé mluvila o tom, že přemýšlela o útěku. Rozebírala situaci s pracovníky NZDM, kteří jí kon-

frontovali s možnými následky útěku. Ví, že by se tím její situace zkomplikovala.

Do NZDM dochází Veronika minimálně jedenkrát týdně. V klubu se chová klidně, s pracovníky mluví nejen o aktuálních tématech, ale i o své minulosti. Má ráda pozornost a když jí někdo aktivně naslouchá. Od pracovníků přijímá zpětnou vazbu na svoje chování a jednání. Ví, že pokud má problém, který nemá s kým probrat, může se obracet na pracovníky. V NZDM využívá také PC pro kontakt s kamarády. Pravidla se snaží respektovat. Dostává se i do kontaktu s ostatními klienty a ráda s nimi navazuje nové kamarádské vztahy.

2.5 Konkrétní práce s klientem po/při pobytu ve VÚ

Po opuštění výchovného ústavu mladému člověku nastává nová etapa života. Pro mnohé z nich je toto období náročné – opouštějí místo s jasně daným řádem, pravidly, autoritami, vybudovanými vztahy, pozicemi. Prakticky ze dne na den je na ně kladen nárok převzít zodpovědnost za svůj život. NZDM je ideální návaznou službou, kde tito mladí lidé mohou počítat s přijetím, neodsuzováním, jedinečným přístupem, širokou škálou možností podpory a pomocí s orientací v aktuálních tématech, aby se návrat do běžného života a fungování v něm stalo zvládnutelným. V této kapitole budou popsány konkrétní problémové oblasti a možnosti práce s klienty, které NZDM nabízí, přičemž nezáleží na tom, zda je mladý člověk před nástupem do VÚ, již během pobytu nebo po jeho ukončení.

- 1. Oblast zdraví a seberozvoje** – pobyt ve výchovném ústavu v některých klientech může zanechat i negativní pocity. Často popisují, že se cítí být ochuzení o běžný život teenagera tak, jak ho prožívají mladí lidé mimo ústavní výchovu. Pracovníci s klienty mluví o jejich ideálech, životních cílech, postojích, žebříčku hodnot, rozvíjí jejich potenciál, učí je sebereflexi, empatii, asertivitě. V NZDM je prostor věnovat se pravidelně tématu seberozvoje nejen při individuálním rozhovoru s klientem, ale také v rámci specifické prevence – pracovní listy, seberozvojové hry, program/workshop vedený buď přímo pracovníky, nebo lektorem. V oblasti zdraví je možné nabídnout společné vyhledání psychologické pomoci, zprostředkování telefonického kontaktu, doprovod na místa setkání. Podobně při orientaci v další lékařské péči, jako jsou např. vyhledání, registrace a návštěva praktického lékaře nebo nějakého specialisty.
- 2. Oblast rodiny** – typicky se jedná o pomoc při obnovování intenzivních vztahů s rodinou. Klienti, kteří se vracejí do rodiny, nejčastěji hovoří s pracovníky o rodinném prostředí, atmosféře, fungování, zvykání si na každodenní soužití se členy rodiny a dodržování zajetých pravidel, zvládání povinností, vztahu k sourozencům, vlastním i nevlastním rodičům, hodnotě rodiny. Podporu hledají při řešení všedních rozporů i vyhocených situací, útěch a návratech domů. Pracovníci s klienty pracují na tom, jak postupně zvládnout návrat do rodiny a jak s rodinou komunikovat. Nabízí klientovi různé možnosti, jak předcházet konfliktům a jak řešit konkrétní situace. I když NZDM nepracují primárně s rodinou jako celkem, nabízí klientovi možnost trojstranné či vícestranné schůzky v prostorách klubu (klient – rodinný příslušník/

ci - pracovník - případně další osoba), kdy je pro zúčastněné možné si v bezpečném prostředí vyjasnit potřeby, původ konfliktů, pocity, obavy, očekávání a dojít společně k návrhům řešení. V případě zájmu pracovník nabídne návazné odborné služby, zaměřující se na práci s rodinou.

- 3. Oblast sexu a mezilidských vztahů** – po výstupu z VÚ klienti často hovoří o svých kamarádech, o navazování nových vztahů, i o svých sexuálních zkušenostech. Hodnotí, do jaké party patřili dříve a jak to mají v současnosti, zaměřují se na budování svého místa ve společnosti. S klienty se v NZDM pracuje na poznání fungování mezilidských vztahů, jejich navazování a udržení, dostávají náhled na chování v konkrétních vztazích. Pracovníci s nimi mluví o tom, co pro ně znamená být součástí party, jaká je jejich role, o skupinovém tlaku, předsudcích vůči jiným lidem, jak řešit konflikty, jak se postavit k pomluvám, přetvářce, proč je dobré vytvořit si svůj názor na věc a nenechat se zmást druhými apod. V oblasti sexu se pracovníci často setkávají se dvěma extrémý – s těmi, kteří mají bohaté zkušenosti, jsou nestálí, partnery často střídají, mají náhodný sex, nebo naopak ti, kteří neměli nikdy žádný vztah, první sex je teprve čeká. V tomto ohledu s klienty pracovníci hovoří o jejich přístupu k partnerství, sexu, poukazují na to, jak má vypadat zdravý vztah, bezpečný sex, vyvrací mýty, ujišťují je, že nemusí v sexu přistupovat na nic, co je jim nepříjemné, že je v pořádku sex odmítnout, s těmi bez zkušenosti rozebírají první sex. Informují je o druzích antikoncepce a vybírají s nimi tu nejvhodnější. Přímo v bezpečném prostředí klubu je možné udělat si těhotenský test, poté následuje řešení, dle výsledku testu. Zároveň pracovníci mají možnost klientům

poskytnout kondomy. Některé klientky nemají svého gynekologa, v NZDM je prostor k jeho vyhledání, objednání a také doprovodu, aby se alespoň částečně rozptýlily obavy z první návštěvy. Pracovníci NZDM se orientují v nabídce návazných služeb v místě působitě, mladým ženám s dětmi mohou pomoci zprostředkovat návštěvu v organizaci cílící na tuto skupinu.

- 4. Oblast bydlení** – pokud klient nechce bydlet třeba u své rodiny, je mu nabídnuta pomoc s vyhledáním vhodného a dostupného bydlení. S klientem je rozebrána jeho situace, pokud on sám nemá žádnou představu o svých možnostech, pracovník ho informuje o portálech s nabídkou pronájmu bytů nebo spolubydlení. Je s ním probráno vše kolem – vztah pronajímatel – nájemce, jak probíhají prohlídky bytů, co je to kauce, proč je dobré podepsat nájemní smlouvu a co by v ní mělo být uvedeno. Pokud má klient omezené možnosti (je bez práce, bez peněz, s rodinou nechce být v kontaktu aj.), zvažují se další dočasné možnosti (ubytovny, krizová centra, domy na půl cesty, případně azylové domy). Je mu podrobně vysvětleno, co od konkrétního typu zařízení může očekávat, jaké podmínky musí splňovat, klient může nahlédnout do seznamu ubytoven a sociálních služeb v konkrétním místě, ihned si vybrat a zdarma zkontaktovat. Pokud si klient není jistý, jak na to, pracovník mu nabídne nacvičení hovoru, případně společně sestaví body, které říct a na co se zeptat. Pokud se jedná o odpověď na inzerát přes webový formulář, případně email, pracovník nabízí pomoc s orientací na stránce a nabízí klientovi pomoc s formulací odpovědi. Cílem NZDM není jednat za klienta, ale poskytnout mu takové podmínky, aby si zručnost osvojil a dokázal ji v budoucnu

samostatně použít. Klient může využít možnost doprovodu sociálním pracovníkem NZDM na všechna uvedená místa.

- 5. Oblast vzdělávání** – část mladých lidí, kteří mají ukončené SŠ vzdělání v rámci VÚ, přichází s tím, že nechtějí pracovat v oboru, který vystudovali. Jsou i takoví, kteří SŠ studium v rámci VÚ neukončili, protože dovršili 18 let před koncem školního roku. Pracovníci motivují klienty, aby se ke studiu vrátili, pokračovali v něm, případně je informují o možnosti studia dalšího oboru. Probírají s nimi typy škol, obory, přijímací řízení, podmínky přijetí, postup při přestupu na jinou školu, řeší s nimi, co je pro ně v učivu komplikované, jak uspět, mohou jim pomoci s vyplněním přihlášky. Klientům, kteří mají zájem pracovat v jiném oboru, než vystudovali, případně nesplňují požadavky na kvalifikaci, je nabídnuta možnost nástavby i rekvalifikačních a dalších kurzů, pomoc s orientací v nich. V případě zájmu je klientům zprostředkováno doučování zdarma, ať už pravidelné, nebo jednorázové, případně doporučí organizaci, na kterou se obrátit.
- 6. Oblast práce** – zde se jedná především o práci s klientem na jeho motivaci hledat a udržet si zaměstnání. Pracovník podporuje klienta při orientaci v typech pracovních poměrů, smlouvách, nevýhodách práce načerno, povinnostech a právech zaměstnanců a zaměstnavatelů, hrubé a čisté mzdě. S klientem je probírán systém zdravotního a sociálního pojištění a postup řešení případných dluhů. Když se klient rozhodne pro registraci na úřadě práce, pracovník ho provází postupem registrace a vyplněním potřebných formulářů. Pracovník nabízí podporu s vyřízením veškerých náležitostí, které hledání zaměst-

nání vyžaduje (vyřízení rodného listu, občanského průkazu, pokud jej nemá, výpisu z rejstříku trestů, případně ověřené kopie výučního listu/maturitního vysvědčení aj.). Klient za pomoci pracovníka může napsat životopis a motivační dopis, vyhledat volná pracovní místa podle předem probraných priorit a možností, založit email, zformulovat s pracovníkem odpověď a na inzerát buď přes elektronickou poštu odpovědět, nebo zdarma zavolat přes telefon služby. Pro některé klienty je proces hledání zaměstnání, pohovoru a nástupu první zkušeností s prací vůbec. Pokud má klient zájem, je možné s ním v klidu nacvičit telefonát, osobní komunikaci s potenciálním zaměstnavatelem i pohovor při výběrovém řízení. Na veškerá výše zmíněná místa je možné klienta doprovodit, a poskytnout mu tak podporu při vyřizování záležitostí.

- 7. Oblast financí** – v této oblasti pracovníci podporují klienty v orientaci v bankovních účtech a jejich zakládání, s vyřízením potřebných dokladů, s orientací v dávkách hmotné nouze, státní sociální podpory a podmínkách přiznání dávek. Potřebné formuláře může klient vyplnit společně s pracovníkem a následně se dohodnout na doprovodu na úřad práce, případně ke kurátorům pro dospělé apod. Pokud úředník pro přiznání dávky vyžaduje doklad o tom, že se klient opravdu nachází v těžké životní situaci, je možné klientovi nabídnout potvrzení formou tzv. výpisu z karty klienta (krátký popis jeho aktuální situace s podpisem pracovníka a razítkem organizace). Tento dokument zároveň potvrzuje i to, že je v kontaktu se sociální službou a svoji situaci řeší. Část mladých lidí, kteří se vrací z VÚ, je zadlužena a společně s pracovníky mohou zjistit, kde všude dluh mají, v jaké výši,

v jaké je fázi, a na koho se mají obrátit. NZDM jim může pomoci získat informace o možnosti splátkových kalendářů, rizicích, které plynou z nesplácení dluhů, vyvrátit mýty (např. „když si dluhu nebudu všímat, nebude existovat“) a v motivaci k řešení dluhů. V oblasti hospodaření s financemi se mohou věnovat příjmům, výdajům, získají náhled, proč je dobré mít finanční rezervu, jak si ji udělat, na čem je možné ušetřit, získají informace o rizicích uzavírání půjček a lichvy. Snahou pracovníků NZDM je předcházet jejich zadlužení.

8. Oblast návykových látek – pracovníci podporují klienty v uvědomění si rizika užívání návykových látek. Cílem je, aby se buď vyhnuli jejich užívání, jejich užívání omezovali nebo alespoň užívali co nejméně rizikově. Pracují s klienty na tom, aby znali účinky návykových látek, možná rizika jejich kombinací a vzniku závislostí. Pokud se jedná o pravidelného uživatele drog, pracovníci mu pomůžou s orientací v nabídce drogových služeb (odborné poradenství, zdravotní ošetření, výměnu stříkaček, zprostředkování léčby atd.), a když má zájem, do vybrané služby ho doprovodit. Bývá zvykem, že se jednotlivé služby mezi sebou znají, případně mají navázanou bližší spolupráci, což navázání na odbornou službu může zjednodušit.

Klient na útěku z VÚ

V této kapitole je popsána praxe práce s mladými lidmi na útěku z VÚ v NK Likusák. Nejedná se o obecný postup praktikovaný všemi NZDM, ale o možnost práce s lidmi na útěku z VÚ.

Pokud se NZDM dostane do kontaktu s klientem, který je na útěku z VÚ (pracovník o pobytu ví, nebo tuší, že by měl být ve

VÚ, případně mu tuto informaci sám sdělí), pracovník si primárně ověřuje jeho věk, v jaké se nachází situaci, zda je v kontaktu s nějakou jinou službou, zda má nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu apod. Klientovi je nabídnuta podpora (viz kapitola Konkrétní práce s klientem při/po pobytu ve VÚ), a zároveň je mu vysvětleno, jaký bude další postup (některá zařízení mají jasné metodicky nastavené, jak s touto situací pracovat). Pokud se jedná o klienta, který je starší, má kde spát, má co jíst, je v kontaktu s rodinou, má určité zázemí, má nařízenou ústavní výchovu, dá se tedy říci, že není žádným způsobem ohrožen na životě ani zdraví, pracovník mu zdůrazní, že s útekem nesouhlasí a motivuje ho k tomu, aby se do VÚ vrátil, případně se sám ohlásil na Policii ČR. V případě, že se tak klient rozhodne, pracovník jej může na Policii ČR ihned doprovodit. Pokud ne, je mu vysvětleno, jak mu útek může přitížit, proč je pro něj výhodné s VÚ spolupracovat. Pobyt mimo VÚ může být pro klienta ohrožující dvojitým způsobem. Buď je ohrožen sám klient nebo je klient ohrožující pro své okolí (páchání trestné činnosti apod.). V takovém případě se pracovníci dohodnou na jeho ohlášení, klient je vždy o rozhodnutí předem informován. Je s ním dohodnuto, že pokud to do určité doby neudělá sám, ohlášení vykoná NZDM. Může se stát, že klient s pracovníkem nesdílí informaci, že je právě na útěku, a ten se to nedozví ani z jiných zdrojů. Proto pracovníci vždy preventivně informují dané klienty o důsledcích útěku z VÚ; případně maření soudního rozhodnutí. Na útek je pohlíženo jako na prokazatelné porušení povinností uložených zákonem č. 109/2002 Sb. a zároveň porušení vnitřního řádu zařízení. Po návratu mu může být uloženo opatření ve výchově podle téhož zákona, které může vést klienta k jistému odporu, rezignaci, nespolupráci, psychické nepohodě apod. V minulosti měl klient povinnost uhradit nákla-

dy spojené s přepravou do zařízení, což bylo velkým problémem u těch, co utíkali často. Dnes tyto náklady hradí VÚ. O útěku se vždy dozví zákonný zástupce a OSPOD. Může přijít zklamání či výčitky, což může mít negativní vliv na rodinné vztahy, důvěru, návrat klienta zpět do rodiny aj.

2.6 NZDM a spolupráce s návaznými službami

NZDM jsou součástí sítě sociálních služeb, která má za cíl zachytávat osoby, které se nacházejí v tíživé situaci a nabízet jim podporu a pomoc směřující k tomu, aby takové situace byly schopny zvládnout samy. Síť se vyznačuje provázaností a vzájemnou spoluprací, bez toho není funkční. Spolupráce je nutností, protože každá služba a instituce má své zaměření a pole působnosti. Současně je cílem sítě, aby se jednotlivé části doplňovaly, věděly o sobě, nedvojily své služby klientovi a klient se v té síti orientoval. I v této síti jsou trhliny, které se ale sociální služby snaží zaplnit tak, aby klienti touto sítí nepropadali. Síť se za tímto účelem tedy stále vyvíjí, rozrůstá, a ještě více propojuje. Zároveň je v širším kontextu tvořena nejen sociálními službami, ale také institucemi ostatních resortů, a to např.: probačními programy, středisky výchovné péče a pedagogicko-psychologickými poradnami, školami a také ústavní a ochrannou výchovou – zkrátka všemožnými typy zařízení, se kterými je spolupráce vzhledem k situaci klienta na místě.

NZDM tedy spolupracuje s organizacemi sociálními, sociálně pedagogickými, pedagogickými a zdravotnickými, ale také např. organizacemi z resortu spravedlnosti. Pracovníci vědí o službách, které mohou klientovi doporučit, a mohou tak zprostředkovat kontakty na široké spektrum služeb od ambulantních, přes

terénní, po bytové. Ze spolupracujících sociálních služeb se může jednat o služby věnující se osobám bez přístřeší, uživatelům návykových látek, lidem s duševním onemocněním, obětmi trestných činů a pachatelům trestných činů, rodinám s dětmi, lidem v krizi atd. Pracovník tyto služby doporučuje, klient si sám vybírá tu nejvhodnější. Stejně tak pracovník pomáhá klientovi přijít na to, jaké budou další kroky v jeho životní situaci, snaží se maximálně využít při hledání řešení potenciálu klienta a tam, kde znalosti či dovednosti klientovi chybí nebo nejsou dostatečné, nabízí podporu.

Síť služeb pro mladé lidi po opuštění VÚ

Nejčastěji využívanými službami po opuštění VÚ jsou **domy na půl cesty**, potažmo **azylové domy**. Tyto služby nejsou trvalým řešením toho, když klient nemá kam jít, ale mohou přispět k řešení jeho situace po propuštění z ústavní či ochranné výchovy, pokud mu je více jak 18 let. Zásadní rozdíl mezi azylovým domem a domem na půl cesty je v tom, že dům na půl cesty cílí právě na mladé lidi 18-26 let, kteří opouští ústavní nebo ochrannou výchovu. Pobyt zde je užitečný nejen v tom, aby klient měl na přechodnou dobu kde bydlet, ale také v tom, že s ním probíhá nácvik různých praktických dovedností týkající se (nejen) osamostatňování a vedení domácnosti. Klienti zde pak bydlí v samostatných buňkách, bytech. Další užitečnou službou mohou být **občanské a dluhové poradny**, které klientům mohou pomoci s řešením různých právních otázek a jejich finanční situace. Důležitou roli hrají také **sociální kurátoři pro dospělé**, kteří poskytují odborné sociální poradenství vč. předání informací a pomoc s vyřízením dávek státní sociální podpory. V případě krizové situace jsou k dispozici různá **krizová centra** (nabídka podpory v krizi, možnost

stabilizovat se) a krizová lůžka, která nabízí zázemí pro překlenutí určitého náročného období (např. propast mezi odchodem z ústavní výchovy a nástupem do bytu).

Postavení NZDM v síti služeb

Pokud klient vstoupí do jedné ze sociálních služeb, i do takové, která pro něj vlastně není, tak ho taková služba v případě, že mu nemá vzhledem ke svému poslání co nabídnout, poskytne informace o tom, kam se má obrátit, případně takový kontakt zprostředkuje. NZDM takto běžně fungují a snaží se být spojnicí mezi klientem a dalšími institucemi, být klientovi oporou při jednání s nimi. Tím, že pracovníci NZDM potenciální klienty aktivně oslovují přímo v ulicích, jsou často první sociální službou, se kterou se mladí lidé setkají. Zároveň je postavení NZDM významné v tom, že je to služba určená přímo mladým lidem a umí je na síť navázat. Nejčastěji NZDM spolupracují se školami, kurátory pro děti a mládež či kurátory pro dospělé, dalšími úřady, OSPOD. Možná je i spolupráce s rodinou či dalšími důležitými osobami v životě klienta.

NZDM flexibilně reaguje na potřeby klientů a lokality, s čím souvisí vyplňování děr v systému, v síti. Tzn., že když NZDM zjistí, že by nějaká nabídka služby byla potřeba, zasazuje se obvykle o její vznik, a to buď přímo (vytvoří takovou nabídku služby, pokud je to v souladu s jeho posláním), případně informuje o nutnosti vzniku takové služby (např. na setkání s úřady či ostatními institucemi). Ze své podstaty umí NZDM pracovat s jednotlivcem i se skupinami, proto NZDM může odborně zajišťovat skupinovou práci s vybranými kolektivy a doplňovat tak práci některých jiných výchovných, vzdělávacích a sociálních subjektů. Z praxe se může jednat např. o práci s klienty kurátorů pro děti a mládež,

kteří nemají prostor se svými klienty pracovat skupinově či práci s klienty SVP např. v situaci, kdy jsou SVP přetížena či vnímají potřebu práce s jejich klienty preventivní formou (práce v SVP je spíše terapeutického rázu a je vhodné ho doplnit preventivní složkou, kterou NZDM umí vykonávat velmi kvalitně).

Navázání klienta na síť služeb

Pracovníci NZDM předávají v rámci vzájemné spolupráce klientovi kontakt na návazné služby a informace o tom, jak tato zařízení a instituce fungují. Seznamují klienty s tím, co je cílem a jaký je rámec práce těchto institucí, v čem mu mohou být ku prospěchu, na co má při jednání s nimi právo atd. Klient si pak obvykle sám ve spolupráci s pracovníky NZDM vybírá vhodnou návaznou službu, kam je z NZDM odeslán. Pracovníci NZDM mohou také klientovi pomoci s jednáním s těmito službami; mohou do nich zavolat a zprostředkovat kontakt či klientovi zjistit potřebné informace. Obvykle se ale snaží spíše klienty připravit na to, aby tento kontakt zvládli sami. Také nabízejí možnost osobního doprovodu klienta na jednání. Mohou ho tak nejen emočně podpořit, ale také tím zajistit faktické proběhnutí kontaktu (tj., že to klient nevzdá třeba proto, že má strach...) a zajištění toho, aby byl kontakt pro klienty co nejhladší a nejsrozumitelnější (mohou např. pomáhat s překladem termínů, kterým klient nerozumí a stydí se na to zepat, pomoci klientovi pochopit, co je mu nabízeno atp.).

Pokud si to klient přeje a je to v souladu s jeho nejlepším zájmem, nemusí skončit spolupráce NZDM a klienta pouze u předání do návazné služby. NZDM mohou klientovi nabídnout, aby první kontakt s návaznou službou proběhl v prostředí NZDM, které klient zná a cítí se tam jistější. Po dohodě s klientem NZDM spolupracuje s vybranými subjekty, podporuje klienta v je-

jich využívání a může se s pracovníky těchto organizací a klientem domluvit, kdo bude s klientem pracovat na čem, aby se služby nedublovaly. Další výhodou NZDM je, že často v rámci mateřské organizace, pod kterou spadají, nabízí širší spektrum služeb, takže je pro klienta zajištěn hladší přechod mezi službami. Čím lépe je odkázání klienta do návazné služby zajištěno, tím pravděpodobnější je, že se sníží riziko prohloubení nepříznivé sociální situace klienta, a naopak se tím zvyšuje pravděpodobnost, že se taková situace vyřeší. Proto je potřeba, aby služby o sobě navzájem věděly. Čím funkčněji bude tato síť služeb provázána, tím lépe se dají řešit klientské případy.

Kompletní seznam registrovaných sociálních služeb (tj. služby, které jsou v síti služeb MPSV) dle regionů lze najít v registru poskytovatelů sociálních služeb: <http://iregistr.mpsv.cz>

2.7 On-line práce jako nová forma NZDM

Mladí lidé jsou připojeni na internet téměř denně a v online komunikaci se cítí jistě. Je pro ně přirozené si o problémech psát, protože to dělají se svými kamarády přes sociální sítě. Na tuto skutečnost reaguje portál Jdi do klubu, který je jedinečný v tom, že není navázán na žádný kamenný klub nebo konkrétní terén. Je poskytován čistě prostřednictvím webové stránky www.jdidoklubu.cz a pracovníci jsou v kontaktu s mladými lidmi jenom online. Je tedy výhodou, že mladý člověk nemusí nikam chodit žádat o pomoc, ale může řešit vzniklý problém bezodkladně. Stačí mu k tomu jen telefon s připojením. Pracovníci portálu mají za sebou dlouholetou praxi v různých NZDM v ČR. V případě potřeby umí nasměrovat mladé lidi na konkrétní službu v jejich

okolí, protože součástí stránky je i adresář NZDM.

Chat

Hlavní funkcí portálu je ale online poradenství, které může využít každý, kdo potřebuje s něčím poradit nebo se svěřit (i bez registrace). Nejčastější témata poradenských chatů jsou dost podobná, jako témata rozhovorů v „kamenných“ klubech – sex a vztahy, experimenty s alkoholem a drogami, problémy v rodině, šikana. Na podzim probíhá hodně chatů o potížích s novým školním kolektivem. Není to jen šikana, ale i nepřijetí novou třídou, ztráta kamarádů. Stálíci pak jsou vztahová témata. Někdy jde o jednu konverzaci o rozchodu po krátkém vztahu, jindy je to dlouhodobá spolupráce a běh na dlouhou trať, když s klientem pracovníci řeší zneužívání, vydírání, ztrátu důvěry k lidem, těžký rozvod rodičů atd. Poradenství pomocí chatu přispívá k tomu, aby se děti a mladí lidé dovedli s těmito těžkostmi vypořádat a posunout se v životě dál. Provozní doba chatu je každý všední den v odpoledních a večerních hodinách. Mimo tuto dobu je možné se na pracovníky obrátit skrz e-mail.

Obsah webu

Návštěvníci zde naleznou zajímavé články o věcech, které právě hýbou světem nebo jsou spjaté s obdobím dospívání, galerii plnou tematických i zábavných videí, hernu s odkazy na nevšední a naučné online hry nebo soutěže o lákové ceny. Zaregistrovaní návštěvníci se mohou na podobě portálu také sami podílet – psát vlastní články nebo blog, komentovat příspěvky jiných, či zakládat diskuzní fóra. Na webu je k dispozici i adresář kamenných nízkoprahových zařízení včetně mapy.

Zapojování klientů do veřejně prospěšných činností

Součástí projektu jsou také soutěže o klientské komunitní mini-projekty „Co tě sejí“. Projekty s veřejně prospěšným potenciálem proběhly díky iniciativě klientů. V rámci projektu bylo vybráno a podpořeno již několik takových aktivit. Aktivita byla zdokumentována prostřednictvím časosběrného dokumentu, který natáčeli sami dospívající. Ten je ke zhlédnutí na YouTube.

Tematické měsíce

Každý měsíc se věnuje nějakému tématu, které se pracovníci snaží čtivou a hravou formou přiblížit návštěvníkům webu. O všem si pak mohou popovídat i s pracovníky prostřednictvím chatu. Vždy také hlavní téma podporuje soutěž o zajímavé ceny.

Kdo za projektem Jdi do klubu stojí?

Česká asociace streetwork. z.s. (ČAS) – www.streetwork.cz.

Lidé, kteří nyní pracují na projektu, jsou zkušení pracovníci členských zařízení ČAS, tj. pracovníci „kamenných“ nízkoprahových klubů či terénních programů.

3. Výstupy projektu - dobrá praxe

Z naší praxe víme, že klienti pobývající ve výchovných ústavech jsou zároveň cílovou skupinou NZDM. Již v období pobytu ve VÚ mají možnost využívat podporu NZDM, a to například o prázdninách, kdy se vrací domů nebo za kamarády, či v období vycházek v případě, že se NZDM nachází v blízkosti daného VÚ. Mladí lidé často potřebují podporu až v období, kdy jejich pobyt skončí, ve VÚ mají totiž velmi snadno dostupnou školu, stravu, bydlení a podporu ze strany etopedů, vychovatelů, sociálních pracovníků či psychologů. Mladí lidé se buď vrací domů k rodičům, kde často může docházet ke konfliktům a jejich následnému odchodu nebo se zpět domů vrátit vůbec nechtějí a hledají jinou variantu – v obou případech se jedná o velkou životní změnu. Právě hledání bydlení, zaměstnání nebo konflikty s rodiči mohou být jako jedno z hlavních témat, které řeší s pracovníky NZDM. U mladých lidí, kteří nemají rodinu, za kterou se mohou nebo chtějí vrátit, je témat k řešení ještě o kus víc.

Z odborných platforem, kde se pracovníci NZDM setkávají, dále vyplynulo, že spolupráce s VÚ či jinými školskými zařízeními je pro ně velmi zajímavé téma. Některá NZDM mají dobré zkušenosti s navazováním komunikace, tvorby preventivních aktivit nebo s jinou spoluprací. Právě tyto důvody nás vedly k tomu, abychom pilotní projekt Spolupráce NZDM a VÚ realizovali.

3.1 Dobrá praxe z NZDM Wellmez (Velké Meziříčí)

Spolupráce mezi zařízeními a institucemi zapojenými v životě klientů je nedílnou součástí pracovní náplně pracovníků. Pro

NZDM vzniká díky ní řada benefitů, mezi které patří zvýšení povědomí o zařízení, více potenciálních zájemců o službu, získání znalostí a dovedností v práci s klienty apod.

V rámci spolupráce NZDM a Výchovného ústavu ve Velkém Meziříčí hrála významnou úlohu otevřená komunikace. Díky projektu se pracovníci měli možnost osobně poznat a vzájemně si sdělit potřebné informace. Odpadly nejasnosti a nejistoty a dorozumívání se stalo jednodušší a příjemnější.

Během celého roku proběhlo několik společných formálních i méně formálních setkání pracovníků (např. komise OS-POD, vánoční besídka), kde byl prostor pro výměnu informací o novinkách v obou zařízeních. Pracovníci NZDM reagují na aktuální problémy dívek a snaží se je řešit. Když se problém týká skupiny a ne jednotlivce, pracovníci připraví preventivní program na dané téma. Tak bylo řešeno například téma bezpečný sex. Na preventivním programu se pracovníci věnovali otázkám sexuálního života, pohlavních chorob, těhotenství a antikoncepce. Účastnice kromě informací a prezervativů dostaly nabídku řešit otázky ohledně sexu také individuálně v kontaktní místnosti, která je na rozhovory vyžadující soukromí určena.

Pracovníci NZDM po domluvě s VÚ dochází do ústavu informovat o zařízení, aktuálních programech a připravovaných akcích. Ve výchovném ústavu jsou na viditelných místech pro dívky k dispozici letáky s informacemi o zařízení a vyvěšen aktuální program klubu. V rámci Dne otevřených dveří NZDM dochází pracovníci VÚ společně s děvčaty do zařízení, kde mají možnost si prostor prohlédnout a zjistit bližší informace.

Dívky společně s vychovateli pravidelně navštěvují akce pořádané NZDM – např. festival Funnyfest, různé turnaje, přednášky apod. Během pobytu v klubu se dívky aktivně zapojují do

jejich příprav. Předávání preventivních informací a pořádání programů probíhá v rámci prevence v prostorách NZDM. Pravidelně probíhají preventivní programy v klubu, které jsou určeny pro všechny uživatele a připravovány podle aktuálnosti a potřeb u nich zjištěných. Dále jsou předávány preventivní informace formou přednášek určených pro širokou veřejnost. V poslední době dívky z VÚ navštívily přednášku pořádanou NZDM, na téma Fake news. Zapojují se také do preventivních programů v rámci služby. I podle jejich potřeb jsou programy připravovány (drogy, sex, alkohol, poruchy příjmu potravy apod.). O chystaných aktivitách se dívky dozvídají buď přímo od pracovníků v klubu, nebo ve VÚ, kde se o pořádané akci či programu dozví z propagace.

Momentálně má NZDM v plánu navázat s VÚ bližší spolupráci při práci s dívkami, kterým se blíží konec ústavní výchovy. Pracovníci NZDM by chtěli v rámci preventivního programu poskytovat podporu a „přípravu“ na život mimo ústavní výchovu – kam se vrátím, kde budu bydlet, co budu dělat, kolik potřebuji peněz, kdo na mě čeká/nečeká, a tím minimalizovat trestnou činnost dívek po propuštění, podpořit je ve vlastním osamostatnění a zvládnout vést řádný život.

3.2 Dobrá praxe z Ponorky - NZDM (Žďár nad Sázavou)

Ponorka – NZDM kontaktovala Výchovný ústav ve Žďáru nad Sázavou na základě domluvy s realizátory projektu. První kontakt byl telefonický, kdy byly VÚ představeny ve stručnosti možnosti vzájemné spolupráce a domluvilo se osobní setkání, které proběhlo do týdne od telefonického rozhovoru. Prvního setkání se účastnila pouze vedoucí NZDM a ředitelka VÚ a proběhlo v prostorách

VÚ. Vedoucí NZDM představila sociální službu. Došlo také k vyjasnění určitých zkrácených informací o naší práci, které měla paní ředitelka z minulých let (cca 10 let zpět). Paní ředitelka představila VÚ a proběhla prohlídka zařízení a letmé seznámení s ostatními pracovníky. Dále se domlouvala možná spolupráce – ze strany Ponorky – NZDM byla nabídka, že by pracovníci jejich klientům rádi představovali nabídku činnosti NZDM, aby je následně uměli využívat a nebáli se pracovníky v případě potřeby oslovit. Cílem Ponorky - NZDM tedy bylo, aby osoby odcházející z VÚ věděly o možnostech nízkoprahových služeb a jejich následné péči. Cílem spolupráce VÚ bylo, aby jejich klienti poznali nové lidi, kteří jim mohou také pomáhat, získali nové informace a zprostředkovali jim nové zážitky. Domluvili jsme se, že bude vhodné o spolupráci více informovat i ostatní pracovníky. Pracovnice NZDM přišly na poradu pracovníků VÚ, kde proběhlo vzájemné seznámení a představení NZDM služeb. Došlo k ujasnění představ o spolupráci a ke konkrétním cílům:

- Zvýšit povědomí mladých lidí ve VÚ o nízkoprahových službách (formou volnočasového programu přímo v prostorách VÚ).
- Ponorka – NZDM naváže s mladými lidmi ve VÚ partnerský vztah, aby pochopili princip fungování NZDM.
- Ponorka – NZDM předá kontakty na NZDM v okolí původního bydliště mladých lidí, v případě potřeby dané osoby propojí.
- VÚ bude Ponorku – NZDM kontaktovat v případě, když usoudí, že by pro mladé lidi bylo přínosné využívat služeb Ponorky ve větším rozsahu.
- S mladými lidmi z VÚ se pracovníci Ponorky – NZDM mohou potkávat v terénu dle jejich potřeby, informace o provozní

době v terénu jim budou předány (místa setkání si mohou domlouvat přes FB nebo tel.).

Naplňování daných cílů probíhalo postupně. Zpětně bylo negativně hodnoceno, že u daných cílů nemáme časové ohraničení. Časový harmonogram byl tedy doplněn až následně. Nejprve nás VÚ kontaktoval s tím, že dva jejich klienti projeví zájem využívat naše služby. Jednalo se převážně o motivaci k plnění školních povinností a pomoc s přípravou na reparát. V obou případech byl reparát úspěšný.

Jeden z výše uvedených využíval naše služby i nadále ve formě individuální spolupráce nebo streetworku. Klubové aktivity nevyužívá s ohledem na to, že cílem naší spolupráce (ani cílem VÚ) není navazování vrstevnických vztahů v komunitě. Cílem tohoto klienta Ponorky - NZDM byla pomoc s přípravou do školy (především s matematikou) a také možnost bezpečného svěřování a sdílení, jak zvládá život ve výchovném ústavu s nálepkou „grázla“, a řešení rodinných a partnerských vztahů. Bavíme se společně i o budoucích plánech v životě, jak a kam svůj život směřovat.

Dalším bodem spolupráce NZDM s VÚ bylo předání informací mladým lidem. V této oblasti jsme naplánovali, že pracovnice Ponorky – NZDM zorganizují turnaj ve stolním fotbálku přímo ve VÚ. Byl zde dostatečný prostor na seznámení se s mladými lidmi z VÚ i nenásilné rozhovory o nízkoprahových službách.

Výchovný ústav nám poskytl seznam měst, kam se následně budou jejich klienti vracet. Pracovníci NZDM našli v každém z těchto měst nebo v nejbližším okolí nízkoprahovou službu. Informace o ní i s kontakty na příslušné pracovníky předali vedení VÚ i samotným mladým lidem. Pracovníci VÚ budou tyto informace připomínat svěřenci při jeho odchodu.

Spolupráce s vedením VÚ funguje na partnerském principu.

Od prvního setkání se již zcela změnil pohled VÚ na Ponorku – NZDM. Přes počáteční nesrovnalosti a vyjasňování principů a zásad NZDM jsme se dostali až, troufnu si říct, k přátelskému vztahu. Na tomto vztahu se pracovalo postupně a přirozeně vyplynul ze společných setkání a aktivit. Ze strany VÚ je nyní vidět snaha zapojovat NZDM do svých činností a berou NZDM jako podstatnou složku dalšího pozitivního působení na jejich svěření. Jako úspěch vnímáme také to, že se nám podařilo informovat mladé lidi odcházející z VÚ o možnostech pomoci v jejich konkrétním městě – že jsme do návazných služeb dostali také služby NZDM.

3.3 Dobrá praxe z NK Likusák (Brno)

Při navazování samotné spolupráce mezi NZDM a VÚ bylo důležité nejen její navázání – tedy oslovení všech VÚ v ČR s nabídkou spolupráce, ale především její udržení. Během spolupráce jsme tedy opakovaně kontaktovali VÚ s tím, co jim NZDM může nabídnout – představení služby mladým lidem nebo samotným zaměstnancům VÚ.

Představení samotným klientům

Sociální pracovníci NK Likusák oslovili výchovné ústavy s nabídkou představení nízkoprahové sociální služby přímo mladým lidem, kteří by ji v budoucnu mohli potřebovat. Následně navštívili daný výchovný ústav, kde se setkali se skupinou mladých lidí a představili jim témata, ve kterých jim NZDM může být prospěšné, zásady a principy služby. Byl také prostor pro diskusi, mladí lidé měli možnost doptat se na informace, které je zajímají. Důležité bylo zmínit, jakým způsobem můžou kontaktovat NZDM, v této

souvislosti se ukázaly jako velmi efektivní sociální sítě, které jsou mezi mladými lidmi velmi populární a také usnadňují dostupnost NZDM. Pracovníci, kteří představují službu klientům VÚ, by měli počítat s tím, že klienti netuší, o čem s nimi budou mluvit. To vyplývá zejména z faktu, že jejich vychovatelé mají málo informací o NZDM na to, aby dali klientům jasnou informaci. Proto je dobré ještě před představením služby vyjasnit, proč pracovníci přišli. Klienti často NZDM znají nebo o něm slyšeli od kamarádů, ale ne jako NZDM, nýbrž si ho pamatují dle názvu nebo organizace.

Jednou z hlavních aktivit spolupráce NZDM a VÚ bylo navázání konkrétních klientů na NZDM vyskytující se v místě jejich budoucího bydliště po odchodu z VÚ. Pracovníci VÚ kontaktovali koordinátora spolupráce, aby jim zaslal NZDM, které jsou v dané obci nebo městě. Informace o těchto NZDM byla předána mladým lidem a je na nich, zda jich využijí okamžitě, či až v budoucnu. Pokud má mladý člověk konkrétní zakázku, například hledání bydlení nebo práce, kontaktování může proběhnout ještě před ukončením pobytu ve VÚ. Klient může navštívit konkrétní klub i mimo jeho otevírací dobu (po dohodě) či se setkat s pracovníky v rámci streetworku, který mnohá NZDM poskytují. Pro mladé lidi může být právě dostupnost NZDM v době jejich pobytu ve VÚ někdy náročná, proto v takových případech je vhodné využít i kontakt prostřednictvím sociálních sítí. Ty jsou u mladých lidí, jak je zmíněno výše, velmi populární a usnadňují komunikaci mezi sociálními pracovníky NZDM a samotným mladým člověkem, zároveň většina NZDM využívá sociální sítě pro online práci.

Pracovníci VÚ mohou také navštívit s celou skupinou či s konkrétním klientem NZDM, které se nachází v místě jeho návratu. Osobní zkušenost s prostorem NZDM a s jeho pracovníky je velmi důležitá. Mladý člověk nemusí navštívit NZDM ihned po

ukončení pobytu ve VÚ, ale ví o tom, že takové zařízení v jeho okolí existuje a může se na pracovníky obrátit, pokud to potřebuje.

Představení pracovníkům VÚ

Z dotazníkového šetření, které proběhlo před samotným navázáním spolupráce, vyplynulo, že nízkoprahové služby jsou pro část pracovníků spíše abstraktním pojmem. Považovali jsme tedy za důležité, abychom představili nízkoprahové služby pro děti a mládež i samotným pracovníkům výchovných ústavů.

Takové představení může probíhat dvěma způsoby. Jednou z možností je, že pracovníci NZDM navštíví daný VÚ a představí službu pracovníkům např. na poradě. V takovém případě je dobré myslet na omezený čas pro představení služby. Mohou zde zanechat informační letáky služby, které mohou pracovníci následně předat mladým lidem.

Jako velmi přínosné hodnotíme i návštěvu samotných pracovníků VÚ přímo v NZDM. Pracovníci mají tak možnost poznat prostředí klubu na „vlastní kůži“. Následně mohou předat nezprostředkované informace mladým lidem, kteří opouštějí ústav a NZDM může být jako jedna z vhodných návazných služeb.

3.4 Shrnutí dobré praxe

Odlišné koncepty práce s mladými lidmi v NZDM a VÚ mohou na sebe v praxi navazovat, vzájemně se doplňovat. Mohou tak vytvářet spolupracující systém, nabízející mladým lidem potřebnou komplexní podporu v jejich situaci.

Je mnoho možností, jak lze navázat spolupráci mezi NZDM a VÚ. Vždy záleží na domluvě mezi konkrétními zařízeními a je

potřeba vyladit vzájemnou komunikaci dle potřeb a možností VÚ i NZDM, což někdy chvíli trvá. Na samém počátku spolupráce je důležité představit sociální službu NZDM pracovníkům VÚ, tím se vyjasní vzájemná očekávání. Doporučujeme komunikovat nejdříve s jedním pracovníkem z VÚ a představit službu nejdříve jemu (ředitel, vychovatel, psycholog, etoped či sociální pracovník).

Z naší praxe vyplývá, že je důležité vzájemně se vzdělat o tom, jak probíhá práce s mladými lidmi ve VÚ a NZDM. Pracovníci NZDM mohou představit nabídku služby na poradě ve VÚ ostatním pracovníkům. Pak může následovat návštěva pracovníkům VÚ přímo v nízkoprahovém klubu, kde je víc prostoru na dotazy a specifika služby.

Další možností spolupráce je představení NZDM samotným mladým lidem pobývajícím ve VÚ, to může probíhat 5 způsoby:

1. Spolupráce může probíhat realizací preventivních programů, které realizuje NZDM pro klienty VÚ buď ve svých prostorách nebo přímo ve VÚ. Preventivní programy reagují na aktuální témata, kterými mladí lidé ve VÚ žijí, a které jsou pro ně atraktivní. Další možností je zaměřit preventivní program na informace, které budou potřebovat mladí lidé po ukončení pobytu ve VÚ - finance, bydlení, práce... Je možné udělat preventivní program v NZDM mimo otevírací dobu jenom pro klienty VÚ, nebo v rámci otevírací doby pro klienty z VÚ i mimo něj.
2. Další možností je návštěva pracovníků z NZDM přímo ve VÚ, kde představí službu mladým lidem po domluvě s pracovníky VÚ. Je dobrou praxí, že na představování jsou pracovníci NZDM s mladými lidmi o samotě, bez účasti pracovníků VÚ. Tato aktivita je doporučena až po obeznámení alespoň části pracovníků VÚ s činností NZDM.

3. Pracovníci VÚ mohou vzít skupinu klientů na výjezd do NZDM. Je na domluvě, jestli to bude mimo otevírací hodiny jako exkurze, nebo v rámci otevíracích hodin za běžného provozu.
4. Oslovit je možné i konkrétního klienta, který opouští výchovný ústav. Může spolu s vychovatelem navštívit konkrétní NZDM či zdejší pracovníky kontaktovat prostřednictvím sociálních sítí. Mladý člověk se může s pracovníky NZDM setkat v čase vycházek, buď v samotném nízkoprahovém klubu nebo v rámci streetworku, kdy pracovník dorazí na předem domluvené místo. Je důležité zajistit co největší možnou dostupnost služby.
5. Když NZDM organizuje akci pro klienty, může pozvat také klienty VÚ a v rámci akce jim svou činnost přiblížit. Tuto variantu doporučujeme u NZDM, které se nachází v blízkosti VÚ a chtějí motivovat mladé lidi z VÚ, aby v rámci vycházek jejich zařízení navštěvovali.

4. Zprávy z výjezdů za dobrou praxí do zahraničí

V rámci projektu byly uskutečněny 3 výjezdy za dobrou praxí do zahraničí. Jejich cílem bylo nahlédnout do ústavního systému péče o mladé lidi a návazných služeb, které u nás v daných formách nejsou. Víme, že zahraniční praxe není přenositelná. To, v čem spočívá důležitost jejího poznávání, je pro nás jiný pohled na klienta. Někde je nositelem problému, jinde je osobou, která potřebuje podporu a jinde je tím, koho stačí zkompetentnit a je schopen se rozhodnout a změnit svou situaci sám. Seznamování se s jinými náhledy na klienta proto může otevřít nové možnosti individuální práce i v odlišně fungujícím systému.

4.1 Finsko a dobrá praxe

Systém péče o děti a mladistvé ve Finsku vychází ze Zákona o péči o děti mladistvé (Child Welfare Act). Dle něj má každé dítě právo vyrůstat v bezpečném prostředí, na vyvážený vývoj, duševní a fyzickou pohodu. Konzistentní výchova má vést dítě ke smyslu pro zodpovědnost. Pokud rodina není schopná zajistit tyto základní principy, zodpovědnost přebírají úřady spadající pod místní samosprávu jednotlivých měst, ty jsou povinny spolupracovat s dětmi i jejich rodinami a poskytovat jim nezbytnou pomoc.

Služby pro rodiny a děti se dělí do tří oblastí: **Základní veřejné služby** zahrnují dětská zdravotní centra, zařízení denní péče o děti, školy, centra pro děti, mládež (Youth work), služby pomoci v domácnosti a centra péče o duševní zdraví. Dále do **preven- tivní péče** spadá podpora a pomoc dětem a rodinám v rámci

základních služeb a ve spolupráci se soukromými společnostmi. **Specifická péče** o dítě a rodinu obnáší vyhodnocení potřeb klienta a nastavení plánu péče, spadá sem ambulantní dobrovolná forma (otevřená péče) i institucionální výchova včetně návazné péče po jejím ukončení (after-care).

Za plán péče o klienta/rodinu zodpovídají místní úřady, které jsou zodpovědné i za sociální práci v dané lokalitě a které musí úzce spolupracovat a komunikovat mezi sebou, s nadřízenými orgány a vždy i s konkrétní rodinou, pokud je to možné. Rozhodnutí o budoucnosti dítěte nebo rodiny je tedy vždy kolektivní. Plán se reviduje vždy po 4 letech.

Systém zmíněných služeb stojí mimo jiné také na ohlašovací povinnosti, která je ve Finsku oproti ČR poměrně přísně nastavena, i co se sankcí za neohlášení týče. Vztahuje se 24 hodin denně, 7 dní v týdnu na každého občana. Ohlašovat se musí jakékoliv zjištění, které v něm vyvolá obavy o budoucnost dítěte, co je v zákonu přesně popsáno. Na základě oznámení sociální pracovník situaci prošetří a vyhodnotí v přímé spolupráci s rodinou. V minulosti byla tato povinnost popsána v zákoně bez jasných popisů situací a sankcí, co vedlo k malému ohlašování. Po zpřísnění zákona došlo k velkému nárůstu nahlášení třeba i u zvýšení hlasu na dítě ze strany rodiče, nebo když si někdo všiml, že je dítě smutnější než dřív.

Oproti České republice ve Finsku funguje robustnější systém preventivní a otevřené (dobrovolné) ambulantní péče, je zde více možností, které lze využít, než se přikročí k ústavní výchově dítěte. Jedná se především o hustší síť center pro mládež, které zachytávají klienty v ohrožení, dále zde funguje velké množství státních i soukromých poraden a terapeutických pracovišť a v neposlední řadě náhradní rodinná péče, v jejímž rámci fungují profesionál-

ní pěstounské rodiny, kdy se manželé s odpovídajícím vzděláním (sociální práce, psychologie, pedagogika) starají o max. 7 dětí.

V ideálním případě by dítě a jeho rodina měly využít minimálně jednu z forem otevřené péče, než se přistoupí k radikálnějšímu řešení. Tento systém však naráží na překážky, podobně jako v českém prostředí, a to absenci spolupráce a motivace ke změně u klientů či specifické situace (rodiče brání náhradní péči). V takových případech dítě přechází rovnou z rodiny do ústavu.

Silnou stránkou finského systému je jeho decentralizace, která je možná díky tomu, že jednotlivé úřady, organizace, sociální pracovníci spolu intenzivně komunikují. Nejsilnější pozici má sociální pracovník, který rozhoduje o péči o dítě, a nese tak největší odpovědnost, proto jsou na jeho vzdělání kladeny vyšší požadavky než v ČR. Pokud rodina není spokojena s přístupem sociálního pracovníka, má právo zažádat o změnu nebo se obrátit na soud.

Podrobné znění finské verze Zákona o péči o děti a mladistvé (Child Welfare Act) je v anglickém jazyce dostupné na níže uvedené webové adrese:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070417.pdf>.

Seppälä Youth House

Ve městě Ilmajoki se nachází zařízení Seppälä, které je určeno pro mladé lidi od 13 do 29 let. Protože se nejedná o sociální službu, mladí lidé nemusí mít nepříznivou životní situaci. Jsou zde nabízeny celkem čtyři základní služby:

1. Nízkoprahový klub (neboli otevřený dům pro mládež) je otevřen šest dní v týdnu. Klienti zde mají možnost využít širokou nabídku volnočasových aktivit, navazují vrstevnické vztahy, povídají si s pracovníky o tématech pro ně aktuálních.
2. Terénní služba je poskytována pět dní v týdnu. Pracovníci vy-

hledávají osoby, o kterých se domnívají, že potřebují pomoc. Následně jim poskytují podporu při řešení jejich problémů, nalezení vhodné práce, či vzdělávání.

3. Workshopy mohou klienti, kteří nemají práci nebo nestudují, využívat dvakrát týdně. Každý trvá tři hodiny, v jejich rámci klienti trénují každodenní aktivity, vytvářejí různé výrobky (z recyklovaného papíru, natírání nábytku). Mladí lidé využívající workshopy dostávají od zařízení příspěvek v hodnotě sedmi eur na dopravu do zařízení. Cílem workshopů je pomoci mladým lidem s hledáním práce a zapojením do společnosti.
4. Poradenské centrum nabízí svým klientům poskytování potřebných informací a rad, mladí lidé zde dostávají podporu při řešení své situace. Služba poskytuje poradenství týkající se studia, bydlení nebo hledání práce. Klienti si mohou domluvit termín schůzky přes internet, na schůzce mohou být přítomni i další odborníci jako pracovník úřadu práce, lékař a podobně.

Služby jsou poskytovány bezplatně a jsou financovány především od státu a města. V zařízení pracuje šest pracovníků, kteří se na službě střídají. Pracovníci mívají týmové supervize, na kterých řeší konkrétní témata nebo to, co by bylo možné změnit. O klientech jsou uchovávány pouze informace: jméno, pohlaví, datum narození a den, kdy s nimi byli pracovníci v kontaktu.

Toiska – náhradní rodinná péče

TOISKA je profesionální náhradní péče na farmě, která se snaží vytvořit ekosystém pomáhající lidem, byla založena manželky terapeuty, dále do jejich týmu patří 8 odborníků a fungují již 35 let.

TOISKA nabízí 3 služby:

1. Ambulantní služba pro mládež spadající pod preventivní práci

s rodinou. Jednou či dvakrát týdně navštěvují farmu mladí lidé s problémy ve škole nebo v rodině, svůj čas tráví například s koňmi nebo pomáhají na farmě.

2. Denní aktivity pro dospělé jsou určeny pro lidi s psychiatrickou diagnózou či handicapem. Díky práci na farmě mohou lidé získat pracovní návyky za podpory profesionálů.
3. Pěstounská péče je nejstarší služba centra, momentálně se věnuje pouze děvčatům, mezi nejčastější témata patří problémy s vyjádřením emocí, komunikací, vnímáním vlastní hodnoty a depresemi.

Kapacita zařízení je 7 dívek od 13 do 18 let pocházejících z komplikovaného rodinného prostředí. Pěstouni podporují klientky v co nejintenzivnějším kontaktu s rodiči.

Denní režim je nastavený tak, aby co v největší míře odrážel běžný život – dívky chodí do školy dle jejich výběru. Po návratu ze školy následuje práce na farmě, dívky mají dostatek volného času.

Základním kamenem fungování zařízení je komunikace, která by měla být dle pracovníků transparentní. Při práci se sankcemi pracovníci kladou důraz na logické důsledky, ne na samotný trest, respektive sankce by měla vést k odčinění či nápravě chyby.

Důležitou součástí terapie je práce s koňmi, je vedena terapeutem, který se zaměřuje na poznání reakcí vlastního těla a práci s emocemi – jejich projevy a rozpoznávání u druhých. Dívky se učí pomocí sblížení s koňmi udržovat tělesnou blízkost na hranici, pro ně příjemnou. Vnímání emocí zvířat dívky snáze pojmenují než u lidí, což mohou následně použít v běžné komunikaci.

V centru jsou také k dispozici tréninkové byty, které mohou dívky využít před odchodem. Jejich cílem je připravit dívky na samostatný život, protože málokdy se vrací zpátky do svých rodin.

Po odchodu z centra mají dívky stále možnost kontaktovat pracovníky, často se na ně obrací, pokud potřebují podporu, pochválit a podobně.

Pracovníci v centru pracují s narativním přístupem a orientací na řešení, k dívkám nepřistupují z pozice moci. Každý týden probíhají porady, kde se tým věnuje každé dívce individuálně. Centrum spolupracuje s dalšími organizacemi, je financováno z veřejných zdrojů a část peněz získávají za ustájení koní.

Child Welfare Facility Valokki

Centrum Valokki je institucionální zařízení se školou zřizované místní samosprávou, zaměřuje se na chlapce a dívky od 13 do 18 let pocházejících z velmi problematického rodinného zázemí (a byli z rodiny odebráni), užívají drogy či trpí závažnějšími poruchami chování. Cílem zařízení je podporovat a vést klienty tak, aby po opuštění zařízení byli schopni vést samostatný a zodpovědný život. Kapacita zařízení je 21 klientů a je rozděleno do tří oddělených a uzamčených částí v závislosti na vyžadované podpoře, vedení a poradenství pro klienty.

1. **Pohotovostní oddělení** je určeno pro klienty vyžadující intenzivní péči a základní diagnostiku, v převážné míře jsou to závislí a agresivní klienti, ale také nově přijatí (často v rámci nouzového vzetí do péče). Součástí tohoto oddělení je i izolace určená pro intoxikované klienty a agresivní klienty pro zklidnění.
2. Na **speciálním oddělení** pobývají klienti se speciálními výchovnými potřebami.
3. **Základní oddělení** se zaměřuje na stabilizované a nejlépe adaptované klienty, pro které je zařízení obdobou internátu.

Každé oddělení má svůj stabilní personál a maximální kapacitu 7 klientů. Součástí zařízení je také škola, cílem je klientům pomoci, dosáhnout základního, zákonem stanoveného minimálního vzdělání, a to pokud možno, co nejdříve. Pedagogové sestavují pro klienty individuální plány, látka je považována za zvládnutou, pokud klient uspěje alespoň u jedné dílčí zkoušky na konci roku.

JOJO Youth house

Cílovou skupinu Klubu JOJO v centru města Seinajoki jsou mladí lidé do 29 let, kteří se ocitli v náročné životní situaci – nejčastěji se jedná o užívání návykových látek, především alkoholu, což má za následek neukončení SŠ, ztrátu zaměstnání a podobně. V té chvíli předávají spolupracující instituce (škola, sociální a zdravotní služby) kontakt pracovníkům centra, kteří následně kontaktují možného zájemce, předají mu informace, v čem mu může být služba prospěšná. Je na samotném zájemci, zda ji využije, nebo ne.

Pokud zájemce chce využít službu, domluví si s pracovníkem schůzku, kde začíná spolupráce. Místo setkání si klient určuje sám a komunikace je možná také prostřednictvím sociálních sítí.

Klub poskytuje prostor pro realizaci workshopů nebo pohybových aktivit a také pro rozhovory o tématech, která jsou pro klienty aktuální. Pracovníci pořádají různé kulturní akce mimo klub – hudební minifestivaly, street art, setkání při pikniku a další.

Další službou, kterou klub JOJO poskytuje, je půjčování městských kol, která je určena jak pro návštěvníky města, tak místní občany.

FAMILAR - preventivní péče o děti a Náhradní rodinná péče

Familiar je soukromá společnost zaměřující se na náhradní rodinnou péči, zajišťující vzdělávání a 24hodinovou péči o děti/mla-

distvé v privátním zařízení. Jejím cílem je poskytnutí takové péče podporující rozvoj dítěte, které by se mu jinak za optimálních podmínek dostalo v jeho původní rodině.

Ve Finsku je pod touto společností zastoupeno 50 zařízení – z čehož jsou jen 4 jednotky specializované pro pěstounskou péči, dalších 10 jednotek spadá pod sektor veřejně dostupné otevřené péče (Open Care), které jsou zaměřeny na následnou podporu rodin s dětmi v náhradní rodinné péči.

Roku 2012 byl ve Finsku uzákoněn obnovený program, který ustanovuje, že má být dítě přednostně umístěno do rodiny, nikoliv do instituce. Veřejný sektor proto nyní zajišťuje profesionální výcvik pěstounských rodin. Každá rodina prochází specializovaným terapeutickým výcvikem, než se stane plně profesionální pěstounskou rodinou. Před samotným příchodem dítěte do rodiny pěstouni procházejí koučováním, poté veškerou péči o dítě musí vykonávat s pomocí osobních sociálních a rodinných pracovníků.

Společnost Familiar se věnuje také zajištění podpory samotných pěstounských rodin v rámci oddělení Podpůrné rodinné služby, to je zaměřeno na výcvik a podporu pěstounských rodin, kterým se tímto způsobem dostává vedení od rodinného terapeuta a spolupráce s rodinnými pracovníky. Tito pracovníci (Family workers) pravidelně navštěvují jednotlivé pěstounské rodiny po dobu prvních šesti měsíců až jednoho roku. Rodiny také procházejí základním výcvikem „PRIDETraining“ (Pre-Service and Adoptive Parent Training), během nichž se provádí anamnéza rodinné historie (mapující témata rodinné historie dané pěstounské rodiny, možných prodělaných traumat a vztahů s jejich vlastními rodiči) a pěstounské rodiny mají prostor k vzájemné diskuzi. Výcvik pokračuje i po umístění dítěte do pěstounské rodiny.

Klíčovým úkolem pracovníků v rodinách je podpořit děti

procvičováním sociálních dovedností, často se vypořádávají i s patologickým chováním (drogy, agrese) a absencí mužské rodičovské role v životě dětí.

Za účelem komunikace a zpětné vazby mezi pracovníky a pěstounskými rodinami byl zřízen počítačový program, do kterého se zapisují zprávy ze sezení, u kterých je přítomna rodina, dítě nad 12 let a sociální pracovníci. Sezení se pořádají každé 3 měsíce a všichni zúčastnění mají prostor zhodnotit dosavadní průběh jejich péče. Tyto zprávy dále čte nezainteresovaný sociální pracovník, na kterého se váže ohlašovací povinnost.

4.2 Rakousko a dobrá praxe

Od roku 2004 se podpora dětí a mládeže v Grazu řídí zásadami principu Orientace na sociální prostor „Social Space Orientation“. Pilotní fáze (do roku 2014) zahrnovala významnou restrukturalizaci stávajících institucí, jako jsou úřad pro sociální pomoc, úřady pro péči o dítě a mládež. V Grazu byly založeny 4 regionální sociální prostory, které tvoří multidisciplinární týmy spolupracovníků z dětského a mládežnického úřadu a dalších nevládních organizací. Byl zaveden společný plánovací proces rozvoje, který popisuje odpovědnosti a kompetence různých zainteresovaných stran a společný přístup k dokumentaci případů.

Prostorově orientované sociální řízení má za cíl vytvořit prostředí, které lidem umožní lépe řešit složitou situaci. Je zapotřebí individuální a včasná reakce v životním prostředí klientů, a nikoliv předem definované služby, které jsou stále hlavním trendem ve veřejných systémech péče o děti a mládež v Rakousku.

Všechny služby jsou přizpůsobené vůli a zájmu klientů. Využívá

se přístupu založeného na zdroje a řešení, který klientům pomáhá dosáhnout svých cílů. Velká pozornost se věnuje silným stránkám každého klienta a snaží se je využít.

Cílem je vybudovat a posílit pocit osobní odpovědnosti u klientů a vyhnout se jejich nadměrné podpoře.

Práce je klasifikována do 3 úrovní podle ohrožení dětí/mládeže:

1. Preventivní sektor – cílem je posílení a podpora rodiny.
2. Rizikový sektor – cílem je motivovat a posilovat rodinu. Bez zásahu by zde mohlo dojít k ohrožení vývoje dítěte. Sami členové rodiny si zde hledají nejlepší řešení.
3. Sektor ohrožení – zde hovoří o objektivních skutečnostech, které ohrožují životní podmínky dítěte (fyzické nebo psychické násilí, špatné zacházení, sexuální zneužívání), podnět je nahlášen třetí stranou – sousedé, škola.

Projekt prostorově orientovaného sociálního řízení je navíc nový model financování. Nevládní organizace byly dříve financovány na základě jednotlivých „případů“ a pouze pokud byly poskytovány služby. Nyní je část „lidské zdroje“ placena pravidelně, což umožňuje flexibilnější a individuální přístupy při práci s klienty. Zaměření není na plné využívání kapacity, ale na nejefektivnější pomoc pro každého klienta.

SOS dětské vesničky (SOS – Kinderdorf)

Cílová skupina: Děti a mladiství ve věku 0-21 let. Bydlí společně sirotky, děti dočasně odebrané z rodin kvůli nepříznivé situaci a děti, které mají výchovné problémy.

V jednom domě je ubytováno 9 dětí a mladistvých. Děti pravidelně docházejí do školy. Dříve bylo praxí, že dítě po umístění v profesionální pěstounské péči změnilo školu. Dnes je snaha, aby

dítě bylo umístěno co nejbliž k domovu, navštěvovalo stejnou školu a mělo možnost potkávat své kamarády. Je žádoucí – u dětí, které mají rodiny – aby je rodiče navštěvovali a dělali s nimi úkoly do školy. Když je to nutné, může být po celou dobu přítomen pracovník. U mládeže a mladých dospělých více dbají na individuální potřeby a proces osamostatňování. U jedné klientky, která nevládala vstávat do školy nebo absolvovat celé vyučování, se domluvili, že do školy chodit nebude. Místo toho má za úkol vařit za malé pomoci ostatních. Je to předstupeň k tomu, aby později byla schopná pracovat – přijít včas, práci si naplánovat a udělat. Prostor celého domu je nezamčený. Děti zde mají spoustu skupinových aktivit a podílejí se na chodu celého domu, i na vaření. Funguje zde tzv. bonusový systém - například využití playstation jako odměna. Zaměstnanci mají právo dítěti udělat prohlídku jeho osobních věcí, ale vždy za přítomnosti dítěte. Toto pravidlo existuje i z důvodu, že někteří mladí lidé užívají návykové látky, nebo u sebe mohou mít něco kradeného či nebezpečného.

Dokumentace: Píší se zprávy z každého rozhovoru s dítětem nebo i jeho rodičem.

Spolupráce s dalšími organizacemi: Nastavené dobré partnerství se školou, dobrá spolupráce také s policií a s OSPOD.

Nížkoprahová noclehárna pro mladé

Název služby lze přeložit jako „Nouzové přístřeší pro mladé“. V českém kontextu sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu služba neexistuje. Vstup do noclehárny je na zazvonění a při odchodu není nutné kontaktovat pracovníky. Jedná se o důležitý prvek služby, který vychází z jejích principů. Po vstupu do budovy si klienti odloží věci, které u sebe nemůžou mít, v uzamykatelné skříni – pracovníci její obsah nekontrolují. Pravidla jsou uvedena

formou obrázků a zapovídají chovat se násilně, krást, manipulovat se zbraněmi, pít alkohol a užívat další návykové látky, kouřit v domě, spát klukům a holkám dohromady, nesmí mít s sebou domácí mazlíčky. Pokud někdo chce využít službu a je pod vlivem návykové látky, dojednájí s ním pracovníci podmínku, že musí fungovat v rámci pravidel jako ostatní. V dolní části domu je herňa s fotbálkem, stolním tenisem, počítači, herní konzolou. Další místností jsou kuchyňka, kde probíhá společná příprava večeře a pak jídelní stůl. Na dvorku za domem je kuřárna. Klienti můžou využít pračku, dostanou hygienické potřeby a ručníky, oblečení a mnoho jiných věcí – když je potřebují.

V horním patře je na jedné straně sedm pokojů pro chlapce a na druhé straně pět pokojů pro dívky. Uprostřed je pokoj navíc se dvěma lůžky, který v běžném provozu slouží jako sklad a pracovníci jsou připraveni jej vyklidit a využít jako krizové lůžko. Ubytování se mohou na pokojích navštěvovat do doby nočního klidu. Od tohoto času je spuštěn kontrolní senzor, který zaznamená pohyb na patře a spustí v celém domě světelný alarm.

Noclehárna je v provozu od 18. hodiny večer do 9. hodiny ráno 365 dní v roce. Je určena pro cílovou skupinu 14-21 let, přičemž jedinec nemusí být občanem Rakouska. Dolní věková hranice odpovídá českému „občankovému“ věku 15 let. Horní věkovou hranici končí podpora státních institucí ve smyslu věku blízkému mladistvému (nárok pobírat podporu až do výše 800 € za měsíc). Pracovníci při vstupu kontrolují věk zájemců o ubytování. První noc můžou zůstat i ti, u kterých nelze věk zkontrolovat (nemají u sebe žádný doklad) a pracovníci mají pochybnost, že spadají do cílové skupiny. Pokud ubytují dítě pod 14 let, informují ho o tom, že budou druhý den kontaktovat policii a pracovníky oddělení sociálních služeb pro mládež a rodiny. V roce 2017 pracovníci zae-

vidovali 1 500 přespaní a 4 000 kontaktů. Průměrný věk je 17 let.

V čase 18-22 hodin mohou klienti přijít a využít všech služeb a aktivit v domě. Jídlo zdarma, vaření večere, vyprat, zabavit se, wifi, internet, hygienické potřeby, čisté oblečení. Po 22. hodině zůstávají jen ti, kteří chtějí ubytovat přes noc. K dispozici jsou dva pracovníci do půlnoci, následně zůstává jeden do 9. hodiny ráno.

Pracovníci mají nastavený režim trpělivosti, držet se tempa klienta a věnovat se jeho potřebám se stejným zájmem a intenzitou, ať už se jedná o uspokojení základních potřeb, jako mít se kde najíst, vysprchovat, odpočinout si a vyspat se nebo o dlouhodobou spolupráci s cílem najít vlastní bydlení.

Ubytování si mohou rezervovat pokoj i na další den a nechat si v něm své věci, pokud to umožňuje rezervační kapacita. Rezervaci musí potvrdit příchodem do 22. hodiny. Službu lze standardně využít 10x za měsíc. V odůvodněných případech lze rozšířit až na jeden měsíc. V takovém případě je s klientem sestaven individuální plán, jaký má toto rozšíření služby smysl (např. klient čeká na výplatu, má dojednaný pronájem bytu).

Evidování je děláno do jednoduchého papírového formuláře, pod jménem (i smyšleným) klienta.

Tým pracovníků kooperuje svoji činnost s městským úřadem služeb pro zdraví a sociálních služeb pro mládež a rodiny. Dále s agenturami zprostředkovávajícími práci, s organizacemi zaměřenými na bezdomovectví, se streetworkery pro mládež, s policií.

Vymezení cílové skupiny 14-21 let u služby Schlupfhaus má preventivní charakter. Mladí lidé se tak nedostanou do kontaktu s prostředím a dospělými, kteří jsou sice v podobné životní situaci (např. nemají bydlení), avšak jejich způsob života, návyky a motivace řešit situaci jsou diametrálně odlišné.

Klub pro mladé Funtastic

Zařízení vzniklo v roce 2002 a nachází se pod obchodním centrem v místě bývalé diskotéky. Prostory rozsáhlé a využívají se např. jako nahrávací studio, kontaktní místnost, či prostory pro matky s dětmi.

Otevírací doba zařízení je pět dní v týdnu, a to od úterý do soboty od 16:00 do 20:00 hod. Cílová skupina je 12-25 let. Denní návštěvnost je max. 100 osob.

V pátek klub nabízí možnost, aby zde byly matky s dětmi. Matky musí být v cílové skupině a děti jsou zde nejčastěji od šesti měsíců věku. Tato skutečnost přispívá k tomu, aby se mladé matky dostaly do společnosti svých vrstevníků a mohly zde řešit své problémy. Služba je v jeden den využívána čtyřmi až sedmi matkami. Tyto uživatelky se učí vařit, vyrábějí různé předměty, a hlavně spolu mluví.

Klub navštěvují i klienti původem z jiných zemí než z Rakouska, a to z Afriky, Sýrie a Jugoslávie. Muslimské ženy do zařízení nechodí, protože jsou zde i muži. S těmito uživateli je komunikace ze začátku náročnější, jelikož pochází z oblastí, kde je válka, a jsou proto nedůvěřiví a stále připraveni se bránit. Nejvíce se v zařízení řeší témata: škola, rodina, vztahové problémy, drogy a nedostatek peněz.

Klub spolupracuje s jinými kluby (13 v Grazu), policií (speciální pracovníci, kteří se věnují mládeži), specialisty, streetworkery apod. Tito odborníci chodí do klubu, kde si povídají s klienty. Nikdy ne formou workshopů, protože to uživatelé nemají rádi a nevyužívali by to. Lépe se jeví prostá debata, kdy zájem vzejde přímo od cílové skupiny.

Provoz zařízení hradí přímo město Graz, které je informováno o jeho chodu pouze ústním sdělením vedoucího klubu o novinkách

v zařízení. Dříve tomu tak nebylo a vyplňovaly se různé statistiky, ale nyní je po domluvě možná tato varianta, která šetří mnoho času, který je využíván na zlepšení kvality služby.

Nízkoprahové zaměstnávání mládeže - Heidenspass

Poskytuje mladým lidem od 15 do 25 let práci, formou nízkoprahového přístupu. Cílem práce je, aby mladí lidé získali návyk pracovat - vstát do práce, přijít včas, vydržet celou směnu s pravidly. Na základě toho, že se zaměstnají v Heidenspass, mají v budoucnosti větší šanci, že uspějí na pracovním trhu a práci si udrží. Zároveň dostanou osvědčení o tom, že už pracovali a podporu v hledání nového zaměstnání.

Na pracovní místa je kvůli velkému zájmu vytvořena čekací listina. Mzda za hodinu je 6,5 euro a klienti podepisují pracovní smlouvu. Mohou chodit i nárazově, například jen jednou za týden nebo denně. Vše závisí na rozpisu směn. Pracovní den je složen z 2 směn po 4 hodinách, které rozděluje oběd. Klienti si mzdu mohou nechat vyplácet denně, týdně nebo měsíčně. Rozhodnutí je na nich. Na pracovištích jsou odborní pracovníci, kteří zajišťují kvalitu práce. V rámci organizace působí sociální pracovník, který je klientům k dispozici. Organizace úzce spolupracuje s dalšími navazujícími službami pro mladé, využívá dobře fungující zasíťování.

Výroba nábytku a předmětů je jednou z dvou možných pracovních pozic. Funguje už 2 roky a je dotována jak městem, tak krajem a státem. Pracují v ní 2 umělci a jeden tesař, kteří výrobky navrhují a učí mladé lidi odvádět práci kvalitně. Jednou ze základních zásad organizace je recyklace, takže většina materiálů je odpad z jiných firem, čímž se snižují náklady na výrobky. Jejich produkce pokryje pouze malou část reálných nákladů dílny. Na pracovišti

jsou zakázány energetické nápoje a návykové látky a pravidla fungování jsou velmi jednoduchá. Všichni klienti pracují na všech výrobcích podle svých možností a schopností. Učí se plnit požadavky nadřízeného, který s nimi komunikuje partnersky a jasně, aby v práci vydrželi. Mají 6 až 12 pracovních míst a občas se stane, že klienti do práce nepřijdou, což ale není důvod k ukončení spolupráce.

Výrobní tašek a dekoračních předmětů je dalším pracovištěm. Nachází se v blízkosti centra a je k ní připojen obchod a eshop. Pracují zde 2 designéři, aby byla zaručena kvalita zejména prodávaných tašek, jejichž střihy navrhují. Systém řádu je stejný - čekací list, nízkoprahovost přístupu a cíle zaměstnání. Práci rozdělují klientům vždy podle jejich možností a kreativity. Kvalita výrobků musí být vysoká, aby byli konkurenceschopní. Zároveň má tato značka vytvořené dobré jméno, které chtějí udržet. Klienti tak připravují recyklaci materiálů, jako jsou staré igelitové tašky, koláže z vyhozených časopisů, gumový odpad, staré markýzy a plachty z plachetnic. Materiály jsou různorodé a získané darem, designéři po jejich dovezení určí, co se z nich vytvoří. Klienti mohou pracovat na celém výrobku nebo jen na jeho části. Snaží se vymyslet práci pro všechny, kteří mají o ni zájem a tomu odpovídá i rozmanitost činností.

Celkově organizace zaměstná v průměru 300 mladých lidí ročně a podpoří je tak v zvládnutí náročného období, kdy přecházejí od nezaměstnanosti k hledání stálého zaměstnání.

4.3 Španělsko (Katalánsko) a dobrá praxe

Systém ochrany dětí se různí dle oblastí, které mají v této otázce autonomii. To znamená, že v Madridu platí něco jiného než ve Valencii nebo v Barceloně. My jsme navštívili Katalánsko, kde, když pracovníci detekují problém v rodině, je pro ně prioritou podpořit zdroje a kompetence rodinného systému. Pokud se to podaří, instituce se stahuje, pokud ne, přichází na řadu specializované sociální služby. Rozhodnutí, která tento obor, nazývaný Generalitat, dělá, nejsou řízená přes soud, ale pouze administrativně pracovníky. V případě, že se rodině nelíbí rozhodnutí Generalitatu, teprve poté se odvolávají k soudu. Ten pak může rozhodnutí pozměnit nebo zrušit. Rozhodování je tak rychlejší a zároveň mají pracovníci i větší moc, a tím i větší odpovědnost.

V Katalánsku je v náhradní péči nyní zhruba 7 000 dětí (z toho 3 000 dětí je umístěno v širších rodinách, 1 000 dětí v jiné formě – adopce nebo náhradní rodiče, 3 000 dětí jsou pod dohledem instituce). V systému chybí profesionální pěstounská péče.

Generalitat spadá přímo pod město a rozhoduje o tom, které služby pro pomoc rodině a dětem budou financované. Tato instituce má nasmlouvané spolupracující organizace (NNO, psychologie atd.), které si rodina může vybrat k řešení své situace. Když se rodina pro některé rozhodne, tuto službu poté zaplatí Generalitat z rozpočtu. Pokud je potřeba v rodině řešit další problémy, je možné zaplatit i služby, které nejsou na seznamu spolupracujících organizací. V tom případě vypíšíou poptávku na specializovanou službu, na kterou se jim přihlásí organizace prostřednictvím podkladů o své nabídce služeb.

U bytových služeb je placeno 80 % ceny služby, pokud je lůžko prázdné, 100 %, pokud je zde umístěno dítě. Tím zabezpečí,

aby nebyl chod pobytové služby ohrožen v době, kdy má klientů dočasně méně.

Pracovníci mluvili o tom, že je velmi těžké kontrolovat a spolupracovat s dětmi, které jsou umístěny v širších rodinách. Proto plánují od roku 2018 nový projekt – Tým specialistů – kteří tyto kontroly nebo evaluaci budou vykonávat, aby co nejméně zasahovali do chodu rodiny. Cílem je, aby měli rodiny podporu při výchově svého příbuzného a zároveň bylo ověřováno, že je toto prostředí pro dítě příznivé.

Péče o ohroženou mládež nekončí dovršením 18. roku života, ale v jiné formě přetrvává i první roky dospělosti. Systém práce s mladými lidmi od 18 do 21 let je zaměřen na přípravu na život. Pracovníci s klienty intenzivně řeší práci, školu, bydlení, podporují je v jejich rozhodnutí. Pomoc je dobrovolná, pokud někomu bude za 3 měsíce 18 let, sám si může přijít požádat o podporu. Tento systém funguje od roku 2010.

Systém ASJTEP (oddělení pro mladé lidi opouštějící ústavní výchovu)

Je to jednotný systém podpory pro děti od 16 do 21 let. Od roku 2017 na základě praxe přidali do systému výjimku pro studující, kteří mohou využívat podporu ASJTEP až do 24 let. Pracovníci pomáhají klientům v oblasti bydlení, podpory zaměstnanosti, poskytují jim finanční, právní a psychologickou podporu. V posledních letech, s migrační krizí, pomáhá tento systém zejména mladým přistěhovalcům. Ti se ocitají na území Katalánska bez průvodu dospělých a bez dokumentů. Na začátku je proto pomoc těmto mladým lidem zejména právní.

Systém práce s mladými lidmi od 18 do 21 let je specifický tým, že mají nárok na veškerou zmíněnou podporu, ale musí si stano-

vit osobní cíl. Ke splnění tohoto cíle, který mohou měnit, každý dostává přiděleného referenta, který s ním jeho situaci řeší. Cíl může být stanoven například takto – chci pracovat jako kuchař. To znamená, že musím dostudovat, pak si najít práci v oboru a bydlení a taky si práci udržet. Po pár měsících může klient přijít na to, že ho tato práce nebaví, musí si tedy stanovit krátkodobý překlenovací cíl. Ten zní: Najít si něco jiného. Tento krátkodobý cíl musí naplnit do půl roku. Pak je nutné, aby si klient našel nový dlouhodobý cíl – například stát se automechanikem a najít si praxi v tomhle oboru. V systému je vzdělávání vždy prioritní.

Všichni pracující mohou přijít na vegetariánský oběd. Všechny děti mají naprosto stejné podmínky a pravidla pro získání služby a nároky na různé služby – nerozlišuje se, jestli je někdo přistěhovalec bez dokladů, občan jiného státu EU nebo občan Španělska.

PIS DE JOVES (Byt pro mladé)

Služba je zaměřena na mladé muže ve věku 18-21 (23) let, kteří jsou v současnosti pod probačním dohledem nebo mají stanovené podmíněné propuštění. Do služby přicházejí na doporučení administrativního pracovníka, který vede jejich případ (EAIA - ekvivalent sociálního kurátora). Takový typ podpory lze využívat maximálně 2 roky, doba je však přímo svázána s dobou trvání soudního opatření. Jedná se o podporované bydlení, které zahrnuje 4 místa a jde o projekt jedinečný v celém Katalánsku.

Klient si na začátku vypracuje plán do budoucna, detailně popisující konkrétní aktivity po celou dobu pobytu. Plán by měl navazovat a být specifikací předchozího individuálního plánování s administrativním pracovníkem (EAIA). Za úspěšné ukončení pobytu se považuje, jestliže si je mladý muž schopen odpovědět na otázku, kým je, kam patří a jak bude dále vést svůj život. Samozře-

jmostí je po ukončení spolupráce v tomto projektu zapojení do další sítě podpůrných služeb. Pracovníci s bývalými klienty často zůstávají v kontaktu a jsou podporou i v dalším životě.

MEDI OBERT DE LA MINA – Terénní práce v městské části Mina

Tato terénní forma cílí na děti a mladé, kteří vypadávají ze školního systému, protože školu nenavštěvují a už ukončili povinnou školní docházku. Setrvání v systému školství by jim přineslo možnost zachytit počínající problémy. Když tento systém opustí, problémy se kupí a sociální vyloučení se prohlubuje. Cílovou skupinou jsou tedy dívky a chlapci ve věku od 16 do 18 let. Z aktivit ale nejsou vylučovány ani mladší děti, cca od 13 let. Pracovníci jejich přítomnost berou jako napájení se na potenciální budoucí klienty.

Konkrétní práce probíhá formou cílené návštěvy v domácnostech vytipovaných jedinců. Takové seznamy vypracovávají pracovníci ve spolupráci se školami. Následně nabízejí konkrétní zájmové aktivity (například fotbal), které jsou nástrojem pro vytvoření kontaktu a případného vztahu. Terénní pracovník se takto stává mostem mezi tím, co mladý člověk chce a co k tomu potřebuje. Často jde o nasměrování klienta do služby, která by mohla naplnit jeho potřeby.

CRAE PRIM – Dětský domov Prim

Je to pobytové centrum, které zajišťuje péči o chlapce a dívky ve věku od 14 do 18 let. Nadřízeným orgánem je centrální administrativa (DGAIA - ekvivalent OSPOD).

V současnosti poskytují péči osmnácti dívkám a chlapcům. Jejich počet ale budou snižovat, protože se celá politika ohledně ústavní péče bude měnit na deinstitucionalizaci. Nový systém by

měl více kopírovat rodinný život - v žádné rodině se nenachází 18 adolescentů. V plánu je tedy stavět menší zařazení (max. 12 dětí) a naplnit je klienty různého věku. Řešením by měly být ve větším měřítku i náhradní rodiny. Důležitým pilířem této strategie je preventivní péče - zamezit tomu, aby děti a adolescenti taková zařízení vůbec potřebovali.

SAEJ – služba provázení specializovaná na mladé

Mladí lidé ve věku 16-18 let, u kterých bylo z různých důvodů rozhodnuto, že budou umístěni do CRAE (dětský domov) nebo jiné formy ústavní výchovy, mají možnost se do tohoto programu přihlásit.

Podstata programu spočívá v tom, že tito mladí lidé bydlí samostatně v podnájmu nebo v pronajatém bytě a jednou denně musí přijít do sídla organizace na oběd. Tyto návštěvy na oběd jsou zároveň příležitostí pro rozhovory se sociálními pracovníky, sociálními pedagogy, kariérními poradci apod. Pokud mají zájem, mohou v programu pokračovat i po dovršení 18 let, a to až do 21 let.

Tento program klade velký důraz na schopnosti a samostatnost mladistvých. I proto musí mladí lidé před zapojením do programu projít vstupním testem.

Pokud člověk, již do programu zapojený, nezvládá plnit své povinnosti, může být z programu vyloučen a vrátí se zpět do CRAE. Pokud tento člověk dovršil 18 let, má možnost podpory v jiných službách.

Mladí lidé v programu si byt hledají sami nebo za pomoci sociálních pracovníků. Jelikož se jedná o soukromé byty, které nepatří programu, jeho absolventi v nich často zůstávají i po jeho opuštění. Nájem v těchto bytech je placen programem. Lidé v SAEJ zároveň

dostávají peníze na pokrytí životních nákladů.

Mladý člověk v programu má pocit zodpovědnosti za svůj život a ví, že se o sebe musí postarat. Zároveň o něm má organizace dobrý přehled. Sociální pracovníci komunikují se školou a ostatními institucemi, se kterými přijdou do kontaktu.

Organizace uvádí, že nedělá rozdíly v podpoření lidí ze Španělska a ze zahraničí. V současné době je podíl zapojených cizinců v programu 99 %. Převážně se jedná o mladistvé přicházející z Maroka. 60 % Marokánců se podaří zapojit do pracovního procesu.

Tvůrci programu vidí velké výhody právě v samostatnosti jedince a možnosti vyzkoušet si reálný život – pro účastníky programu je normální žít v bytě bez přítomnosti sociálního pracovníka. Zároveň se jedná o jediný program, který není vázaný na „životní plán“, který podmiňuje pobyt v programu studiem nebo prací.

Zajímavé je, že lidé, kteří prošli programem, často nabízejí k podnájmu pokoj ve svém bytě. To má velkou výhodu v tom, že program znají a ví, jak by v něm měl člověk fungovat. Zároveň mají možnost i po dovršení 21 let přijít za sociálními pracovníky s žádostí o radu či pomoc.

Podpora rodiny = SOAF

SOAF je univerzální a bezplatná sociální služba v oblasti poradenství a podpory rodin s cílem zlepšit jejich situaci. Služba je zaměřena na všechny rodiny, které potřebují podporu při zlepšování jejich situace bez ohledu na jejich společenské postavení. Jedná se např. o rodiny s obtížemi ve vztazích, komunikaci, při uplatňování rodičovské role, rodiny v tíživé sociálně-ekonomické situaci a sociálně vyloučené rodiny, dále rodiny se zkušeností s násilím, v rozvodovém řízení či jiné tíživé situaci. Jde o službu

sociální prevence, která má za cíl minimalizovat důsledky problematických rodinných vztahů a podpořit podmínky pro uplatnění pozitivního rodičovství.

Ve službě SOAF se pracuje s dětmi i rodiči, samostatně i dohromady, dle situace. Velká část práce je převážně s rodiči. Pracují zde rodinný psycholog, soc. pedagog a soc. pracovník. Jedná se o ambulantní formu služby, klienti docházejí přímo do služby. Eventuálně je možné dojet i za klienty, ale z časových důvodů se to nepreferuje.

Spolupráce s rodinami je omezena na 10 setkání, práce je hodně orientována na řešení problému. Služby lze využít i opakovaně, ale na jinou nepříznivou situaci, nebo se rodina po 10. setkání, pokud situace přetrvává, přepošle do návazné služby. Tato setkání probíhají v rozmezí 3-6 měsíců, resp. než se vyřeší jejich náročná situace.

Sociální a tréninkové bydlení

Sociální bydlení:

Má charakter krizového bydlení - jedná se o službu na dočasnou dobu, resp. než se klienti dostanou z krizové situace. Cílovou skupinou jsou osoby ohrožené sociálním vyloučením, osoby, které potřebují dočasně nouzové bydlení, rodiny s jedním rodičem a špatnou ekonomickou situací, ale i mladí lidé, kteří mají obtíže sehnat si stabilní bydlení. Vstup do služby je dobrovolný. Pracovníci motivují klienty k návazné péči.

Tréninkové byty pro mladé lidi:

Byty jsou situovány v jednom domě. S klienty je podepsaná smlouva, na jak dlouho v bytě budou. Jedná se o dočasný zdroj pro mladé lidi ve věku od 18 do 21 let a znamená, že od okamžiku vstupu

začíná odpovídající vzdělávací a socioterapeutický proces. Aby zde klienti mohli být ubytováni, musí pracovat nebo studovat, musí mít životní cíl, resp. cíl spolupráce. Na klienty pobírá služba finanční podporu od kraje, z toho jdou peníze na náklady na bydlení (týká se lidí 18-21 let, poté platí náklady organizace).

Z personálu je k dispozici sociální pedagog (koordinátor bytů), vychovatelé a psycholog. Pracovníci za klienty dochází podle potřeby. Klienti jim také mohou napsat kdykoliv, 24/7, a to na WhatsAppu a soc. sítích, je to pro ně jednodušší a dobře se to dá přizpůsobit jejich režimu (škola, práce).

Klienti čelí samotě, musí se naučit žít sami se sebou (práce s managementem samoty, svobody – pracovníci je učí, jak s tím pracovat). Někteří spolupráci nezvládnou a musejí se vrátit zpět domů, i to pracovníci považují za cennou zkušenost, neb vnímají jako cíl samotnou cestu, resp. výchovu klienta, nikoli dosažení konkrétních výsledků.

CRAE La Serra – dětský domov La Serra

V rezidenčním centru La Serra se nachází byty pro mladé lidi (pro mladší do 16 let a pro starší od 16 do 18 let). Cílem fungování v bytě je, aby tito mladí lidé zvládli proces osamostatňování a přechod do dospělosti a dosáhli tak autonomie a nebyli vyčleněni ze společnosti. V bytě se nacházejí 4 pokoje, kuchyň, jídelna, obývací a koupelna. Standardně mají třikrát v týdnu klienti povolenou vycházku, a pokud to není kontraproduktivní, na víkend mohou jet domů. Mladí lidé zde v bytech mají svůj rozpočet, se kterým hospodaří.

Vychovatelé zde nejsou celou dobu, ale dojíždějí zvenku. Vychovatel pracuje s mladým člověkem na zodpovědnosti, kritickém myšlení, ale také spolu probírají pocit osamělosti. Také se zde pracuje s pojmem budoucnost – obavy, plány a následky jejich jed-

nání, řeší se i sebevědomí mladých lidí, které je ve správné míře nezbytné pro to, aby v následujícím životě obstáli.

Věznice pro mladistvé

Zařízení je podporováno vládou, a proto je možné mít zde hodně odborníků na práci s delikventní mládeží – pracuje zde 200 profesionálů na směny (z toho 60 sociálních pedagogů).

Zařízení je určeno pro mladé lidi ve věku 14 až 18 let s odsouzením maximálně na 3 roky, většina mladých vězňů má tresty v rozmezí 9 měsíců až 1 rok. Nejčastější druhy spáchaných deliktů jsou: násilí páchané na jiné osobě (nejčastěji na rodinných příslušnících), vraždy a znásilnění.

Mohou opustit zařízení, pokud jim to trest umožňuje a chovají se tak, aby jim věřili, že se vrátí. Když se mladý člověk z vycházky nevrátí, snaží se ho kontaktovat pracovníci, pokud se jim to nepodaří, předávají situaci policii.

Zařízení funguje už 11 let. Jedná se o jediné zařízení v Katalánsku pro děvčata (pouze 30 děvčat může být v zařízení tohoto typu). V loňském roce proběhlo 24 000 soudů s mladistvými, z toho bylo uděleno pouze 800 trestů formou zařízení tohoto typu. Jsou zde 4 buňky maximálně pro 30 lidí, zde jsou koordinátor buňky, sociální pracovníci, sociální pedagogové a psycholog. V buňkách se vždy nachází společenská místnost, společná kuchyňka a místnost pro pracovníky. Každý mladý člověk má svého klíčového pracovníka, který o něm dělá záznamy, je jeho průvodcem a hlavní kontaktní osobou, shromažďuje o něm informace, získává je i od ostatních kolegů a utváří pro něj následně program zaměřený na jeho rozvoj.

Všechny aktivity ve věznici jsou povinné (to je rozdíl od věznic pro dospělé, tam mají aktivity dobrovolné). Od 9:00 do

17:30 probíhá vyučování, popřípadě probíhá praktické vyučování starších mladistvých – z toho následně mohou dostat výuční list, na kterém není napsáno, že vyučení absolvovali v tomto zařízení. Po škole následují programy, které vytvářejí sociální pedagogové – obvykle zaměřené na aktuální potřeby mladistvých, podle toho, jaký byl jejich trestný čin, probíhá také příprava na návrat do běžného života apod. Mají zde také možnost pracovat za mzdu – jsou domluveni s firmou, která vyrábí kola – dováží jim díly, které následně montují dohromady. Komunikace se soudy může probíhat také přes videohovor – jedincům je umožněno komunikovat se soudcem bez dozoru, soudce se zajímá o to, jak se v zařízení o jedince starají, zda vše probíhá, jak má. 1x měsíčně soudce navštěvuje svoje svěřené delikventy také osobně.

NUDÍŠ SE? VSICHNI TĚ PRUDEJ?

Nizkoprahové kluby pro děti a mládež.

 česká
asociace
streetwork

 BOHEMIA
ENERGY

Portál provozuje Česká asociace streetwork.
Hlavním partnerem je Bohemia Energy.

WWW.JDIDOKLUBU.CZ

Použité zdroje:

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM), Česká asociace streetwork, o.s., 2008

Standardy NZDM, Česká asociace streetwork, o.s., 2001

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon o sociálních službách - vyhláška č. 505/2006 Sb. § 27

5. Adresář NZDM a VÚ

Vydala Ratolest Brno, z.s. ve spolupráci s pracovníky

- Wellmez – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Velké Meziříčí
- Ponorka – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Žďár nad Sázavou
- Výchovní ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, střední škola a základní škola, Moravský Krumlov
- Výchovní ústav, základní škola, střední škola a středisko výchovné péče, Velké Meziříčí
- Výchovní ústav, základní škola, střední škola a středisko výchovné péče Velké Meziříčí, Odloučené pracoviště Janštejn
- Výchovní ústav, střední škola a školní jídelna Višňové“

První vydání, Brno 2019

Grafika a sazba: Mgr. Marianna Babjaková

Tisk: Tribun EU s.r.o., Cejl 892/32, 602 00 Brno

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost